

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Ludmila Hrnčířová

Dětská literatura a její využití v biblioterapii

Children's literature and its use in bibliotherapy

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Hana Landová, PhD.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 24. července 2018

Ludmila Hrnčířová

Poděkování:

Děkuji vedoucí mé práce PhDr. Haně Landové, PhD. za odborné vedení této bakalářské práce, za odbornou pomoc, cenné připomínky, metodické vedení a trpělivost.

Dále bych chtěla poděkovat Marcelce Kořínkové za poskytnutí rozhovoru, cenné rady a ochotu se mnou spolupracovat.

Klíčová slova (česky):

Biblioterapie, terapie, dětská literatura, pohádky, terapeutické pohádky, fabuloterapie, česká dětská literatura

Klíčová slova (anglicky):

Bibliotherapy, therapy, children's literature, fairy tales, therapeutic fairy tales, fairytale therapy, Czech children's literature

Abstrakt (česky):

Tato bakalářská práce se věnuje biblioterapii v dětské literatuře na českém území a jejímu využití. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části je definován pojem biblioterapie, její rozdělení a druhy a je popsán její vznik a historický vývoj. V druhé kapitole teoretické části je popsán vývoj dětské literatury na českém území, jaké žánry se zde objevovaly a jací autoři se dětské literatuře věnovali. Praktická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola praktické části obsahuje seznam vhodné biblioterapeutické literatury pro věkové skupiny předškolní věk (3-6 let) a mladší školní věk (6-11 let) se zaměřením na tematiky smrt, ztráta blízkého; šikana, xenofobie, rasismus; změna v rodině, změna prostředí; nemoc a postižení. V druhé kapitole praktické části se nalézá rozhovor s knihovnicí Knihovny Kroměřížska Marcelou Kořínkovou. Závěr práce shrnuje zjištění po provedení bibliografické rešerše a rozhovoru.

Abstract (in English):

This bachelor thesis deals with bibliotherapy in children's literature in the Czech territory and its employment. The thesis is divided into a theoretical and an analytical part. In the first chapter of the theoretical part, the concept of bibliotherapy, its division, and types are defined, together with its origin and historical development. The second chapter of the theoretical part describes the development of children's literature in the Czech territory, which specific genres appeared there and which authors produced children's literature. The analytical part is divided into two main chapters. The first chapter of the analytical part contains a list of appropriate bibliotherapeutic literature for children of pre-school age (3-6 years) and of younger school age (6-11 years) which focuses on the themes of death, the loss of a close person; bullying, xenophobia, racism; changes in one's family, changes of the environment; illness and disability. In the second chapter of the analytical part, there is an interview with a librarian from the Kroměříž Library, Marcela Kořínková. The conclusion summarizes the findings which have been discussed in the bibliographic research and the interview.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1	BIBLIOTERAPIE	3
2.1.1	<i>Definice.....</i>	3
2.1.2	<i>Historie</i>	4
2.1.3	<i>Dělení.....</i>	7
2.1.4	<i>Fabuloterapie podrobněji.....</i>	10
2.2	VÝVOJ DĚTSKÉ LITERATURY U NÁS.....	11
2.2.1	<i>Nejstarší dějiny</i>	11
2.2.2	<i>Počátky a 1. polovina 19. století.....</i>	12
2.2.3	<i>2. polovina 19. století.....</i>	13
2.2.4	<i>Počátky 20. století až rok 1945.....</i>	14
2.2.5	<i>2. polovina 20. století.....</i>	15
3	PRAKTICKÁ ČÁST	17
3.1	METODIKA	17
3.1.1	<i>Bibliografická rešerše.....</i>	17
3.1.2	<i>Rozhovor.....</i>	17
3.2	BIBLIOGRAFICKÁ REŠERŠE.....	19
3.2.1	<i>Smrt, ztráta blízkého</i>	19
3.2.2	<i>Šikana, xenofobie, rasismus.....</i>	24
3.2.3	<i>Změna v rodině, změna prostředí</i>	30
3.2.4	<i>Nemoci a postižení.....</i>	35
3.3	ROZHOVOR S MARCELOU KOŘÍNKOVOU.....	40
4	ZÁVĚR	46
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
6	PŘÍLOHA	52

1 Úvod

Téma této bakalářské práce spojuje dvě oblasti mého osobního zájmu – psychologii a literaturu. Ačkoliv se o oba obory zajímám už řadu let, s pojmem biblioterapie jsem se poprvé setkala díky zahraničním studiím v roce 2016 v rámci programu Erasmus+, kdy jsem na Vysoké škole Adama Mickiewicze (Uniwersytet Adama Mickiewicza)¹ absolvovala předmět Dětská literatura (Literatura dziecięca). Předmět se věnoval nejen vývoji a charakteristikám dětské literatury, ale hlavně také právě biblioterapii. Poprvé jsem tak poznala dětskou literaturu ne jenom jako prostředek k vzdělání a obecně rozvoji čtenářství, ale také jako psychologickou pomoc. Jako první nám byla prezentována kniha *Włosy mamy* od autorů Gro Dahle, Svein Nyhus (v originále *Mammas hår*), která popisuje život holčičky s mamkou trpící depresemi. Její depresivní stavy se odrážejí na kvalitě jejích jindy nádherných vlasů. Jednoho dne má maminka vlasy zplihlé, bez lesku, zacuchané; o holčičku ani domov se nestará, jen sedí na posteli a pláče. Holčička nechápe, co se děje, nejprve je rozčilená, později se ale vydá na průzkum do máminých vlasů. Zde potká pána, který ve vlasech žije a snaží se je rozčesávat. Ten jí vysvětlí, co se mamince děje, že nemůže za své chování a nedělá to naschvál. Holčičce posléze podá hřeben se slovy, že maminka potřebuje v takových situacích trpělivost a pomoc. Holčička s pánem mamince vlasy rozčešou a život je jako dřív.

Tato kniha mne fascinovala. Po návratu do České republiky jsem ale zjistila, že vzdělávací literatura na téma biblioterapie, biblioterapeutické knihy, a i obecné povědomí o tomto tématu jsou u nás nedostačující. V Polsku nám bylo v hodinách Dětské literatury představeno mnoho biblioterapeutických knih, mnohé získaly literární ocenění, nicméně žádná z nich, včetně *Włosy mamy*, do češtiny přeložena nebyla. To je důvodem, proč jsem se rozhodla tuto práci napsat. V akademickém roce 2017/2018 byla na našem ústavu, Ústavu informačních studií a knihovnictví, úspěšně obhájena bakalářská práce s názvem *Zapojení knihovníka do biblioterapeutické praxe*. Tato práce měla za cíl představit osobnostní a kompetenční profil knihovníka, který se biblioterapii věnuje. Cílem mé práce je rozšířit povědomí o biblioterapeutické literatuře se zaměřením na dětskou literaturu mezi obecnou veřejností, a také poskytnout zájemcům seznam současné biblioterapeutické literatury na českém trhu s tematikou nejčastěji řešených problémů v životě dítěte. Pro zájemce jsou již dostupné dva zdroje takových seznamů, a tím je web Bibliohelp.cz,

¹ <https://amu.edu.pl/>

projekt studentů Informačních studií a knihovnictví na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, který ale nebyl aktualizován od roku 2012, či web Knihovny Kroměřížska, který ale nemá tuto literaturu přehledně rozdělenou na tematické a věkové zaměření.

Tato práce je členěna do pěti kapitol. V teoretické části se v první kapitole zabývám nejprve definicí biblioterapie, její historií a rozdělením, podrobněji pak vysvětluji pojem fabuloterapie. V druhé kapitole seznamuji čtenáře s historickým vývojem dětské literatury na našem území.

V praktické části jsem v první kapitole popsala metodiku, kterou jsem se pak řídila při následující bibliografické rešerši a rozhovoru s knihovnicí, která se biblioterapii věnuje. V druhé kapitole jsem provedla bibliografickou rešerši a sestavila tak seznam biblioterapeutické literatury vhodné pro věkovou skupinu 3-11 let, která se zaměřuje na čtyři obtížná témata v dětském životě:

- smrt, ztráta blízkého;
- šikana, xenofobie, rasismus;
- změna v rodině, změna prostředí;
- nemoc a postižení.

Ve třetí kapitole můžete nalézt rozhovor s paní Marcelou Kořínkovou, se kterou jsme se zaměřily na definici biblioterapie, průběh biblioterapeutického sezení a, mimo jiné, jak tato literatura pomáhá.

V příloze se nachází kompletní výčet knih ve stručném seznamu.

Práce bez přílohy čítá 94 464 znaků čili 52 normostran. Je použita citační norma ČSN ISO 690.

2 Teoretická část

2.1 Biblioterapie

2.1.1 Definice

Termín biblioterapie je složený ze slov řeckého původu: *biblion* = kniha a *therapeia* = léčit. Výraz *therapeia* však ve starověkém Řecku neznamenal pouze medicínskou intervenci, ale také léčbu pomocí básní a lyry. Pojem biblioterapie lze jednoduše přeložit jako „léčba knihou“.

Podrobnější definice biblioterapie ale není tak jednoduchá. Slávka Pilarčíková-Hýbalová ve své knize *Biblioterapia* (1977, s. 7-10) uvádí 22 definic biblioterapie z různých zemí, v různých letech, s různými vymezeními biblioterapie, a to jde pouze o výběr. První známá definice pochází z roku 1941 a nachází se v *Dortland's Illustrated Medical Dictionary*. Ta zní: „Biblioterapie je práce s knihami a jejich čtením při léčbě nervových chorob.“²

Biblioterapie leží na pomezí mezi medicínou, psychologíí a pedagogikou. Často využívá techniky například z dramaterapie (prožívání situací pomocí dramatu), teatroterapie (stejně jako dramaterapie, ale s publikem), arteterapie (využití umění v terapii) nebo muzikoterapie (využití hudby v terapii). Zároveň také pracuje s poznatky bibliopsychologie, bibliopedagogiky a speciální pedagogiky. V širším speciálně-pedagogickém kontextu se hovoří o expresivně-formativní terapii, jejíž účelem je navození žádoucího prožívání, chování a jednání klientů pomocí práce s textem. V užším speciálně-pedagogickém kontextu se hovoří o využívání textu, který má jasná významová poselství odstavců a kapitol, která ze sémantického obsahu slov ve vybraných textech jasně vyplývají.³

Irena Borecka (Borecka 1997, cit. podle Borecka, 2001b, s. 15) se snaží vymezení biblioterapie shrnout slovy: „Biblioterapie je terapeutickou činností, které je díky využívání čtecích materiálů rozuměných jako prostředek podporující terapeutický proces v medicíně druhem pomoci, psychické podpory s řešením spočívajícím v řízeném čtení pacientových problémů, dává mu oporu na cestě k dosažení pocitu bezpečí a může mu dovolit realizovat své potřeby.“ Biblioterapie rozhodně nemá odstraňovat medicínské

² Pilarčíková-Hýbalová, 1997, s. 7

³ Svoboda, 2013, s. 9

příznaky, ale má pomoci člověku lépe zvládat své onemocnění, úraz či postižení – může tím pomoci ke změně stavu mysli, postojů i způsobu akceptace. Často se objevuje definice R. J. Rubin, která popisuje biblioterapii jako pomoc knihovníka nebo jiného specialisty s použitím tištěných i netištěných materiálů – jedná se o interaktivní aktivitu, která má pomoci s normálním rozvojem nebo se změnou emocionálně narušeného chování. Biblioterapie má pomoci s představivostí, informovaností či usnadněním životních situací.⁴

2.1.2 Historie

Už od dob Ramsese II. se věřilo, že je možné si v knihovně vyléčit duši – terapeutické schopnosti literatury byly docenovány již v dobách před našim letopočtem. I později se využívalo knih, například v nemocnici v Káhiře byly předčítány svaté texty – Korán. První informace o řízeném čtení v Evropě pochází z 17. století, kdy Jezuité prosazovali čtení svým nemocným čtení náboženských a kontemplativních textů. V 18. století se v konventech a kláštrech soustředilo na reflexivní čtení, tehdy byly populární názory J. B. Dubose, který tvrdil, že jednou z potřeb člověka je mít zaměstnanou mysl, jinak se nudí a je nešťastný.

Světské texty se do léčby zavedly poprvé v 19. století, a to do anglických, skotských a amerických nemocnic. V roce 1895 se na setkání British Library Association propagovalo užívání náboženských a pohádkových knížek v nemocnici.⁵

Poprvé termín biblioterapie použil v roce 1916 Samuel McChord Crothers v deníku *Atlantic Month*. Tento termín vznikl, jak je již zmíněno v předchozí kapitole, spojením řeckých slov *biblion* = kniha a *therapeia* = léčit. V roce 1920 se pojem objevil v *Oxford English Dictionary*, ale teprve v roce 1966 Americká asociace knihovníků přijala oficiální definici biblioterapie. Na sklonku 80. let 20. století se pojem biblioterapie zaměřoval za „reading therapy“. J. M. Clarke a E. Bostle tuto terapii popisují v *Reading Therapy: Reading Therapy and Social Worker* (London 1988, s. 18) jako „terapeutické využívání knih a jiných materiálů v práci se skupinou či jednotlivými osobami.“⁶ E. Tomasik doplňuje: „Biblioterapie je zaměřeným jednáním při využívání knihy či netištěných materiálů (obrazů, filmů atp.), který vede k realizaci cílů revalidace, reedukace, prevence a

⁴ Borecka, 2001b, s. 13

⁵ Borecka, 2001a, s. 10

⁶ Borecka, 2001b, s. 13-14

obecného rozvoje. [...] Posledním elementem biblioterapie je mezilidský kontakt jak individuální (biblioterapeut s jednou osobou) tak skupinový.“⁷

V 30. letech 20. století byl v knihovnických a medicínských literaturách kladen důraz na vysokou terapeutickou hodnotu čtení. Byly organizovány vědecké organizace a pořádány školení pro knihovníky. V nemocnicích lékaři spolupracovali s vyškolenými knihovníky, v této době se také začaly objevovat první seznamy knih, které by se daly použít při léčbě psychických poruch.

Výzkumy terapeutické funkce biblioterapie byly přerušeny druhou světovou válkou a teprve až ve 40. letech se v Americe a Anglii začalo uvažovat nad spojením teorie s praxí a utvořením vědeckých základů biblioterapie.

Rozvoj biblioterapie také souvisí se světovými válkami. Knihy pomáhaly vojákům v zákopech uklidnit se, později byla literatura využívána u veteránů, kteří měli problémy vyrovnat se s traumaty z války. V roce 1946 se začala biblioterapie používat v léčbě dětí a dospívajících, v té době ale ještě žádné vhodné knihy pro děti k tomuto účelu nebyly napsány. Změna přišla v roce 1951, kdy Jerome David Salinger vydal knihu *Kdo chytá v žitě*⁸. Tato kniha odstartovala vydávání literatury, která se zabývá problémy adolescentů a dětí.⁹

V Evropě se biblioterapie začala šířit v letech 60., v knihovnických časopisech se psalo o využívání beletrie, autobiografie, populárně naučné literatury a vybrané literatury faktu v léčebných procesech. Zakládalo se čím dál více knihoven a knihovnických míst pro pacienty, kde nejdůležitější službou bylo pacientovi poskytnout přístup k potřebným knihám.

Mezitím se ve světě vědy objevila diskuze o tom, co je to biblioterapie – zda jde o psychoterapii, nebo jde o samostatnou vědeckou disciplínu. V roce 1966 American Library Association přijala následující definici biblioterapii „[...] jde o užití vybraných čtecích materiálů při terapeutické pomoci v medicíně a psychiatrii, a také o poradenství při řešení osobních problémů díky řízenému čtení.“

V roce 1984 byly vydány *Guidlines for Libraries Serving Hospital Patients and Disabled People in the Community*, druhé vydání vyšlo roku 1995. Koncem dvacátého století v jednotlivých zemích došlo k několika změnám v knihovnických právních

⁷ Tomasik, 1992, s. 25

⁸ SALINGER, Jerome David. Kdo chytá v žitě. Vyd. 8., V Knižním klubu 2. Praha: Knižní klub, 2010. ISBN 978-80-242-2678-1.

⁹ Inflow, 2008

předpisech, byla snaha čerpat z návrhů IFLA a zmodernizovat funkce knihoven. Tyto snahy se značně lišily na základě ekonomické situace a knihovních tradic v daných zemích.¹⁰

¹⁰ Borecka, 2001a, s. 14

2.1.3 Dělení

2.1.3.1 Rozdělení podle počtu účastníků

Na *individuálním* sezení spolupracuje pouze jeden klient s terapeutem, zaměřuje se na jednotlivce. Terapeut zadá klientovi četbu, který si ji buďto čte sám, nebo mu ji předčítá terapeut. Individuálně probíhá i následná práce se zadanou četbou po přečtení. Je vhodná při řešení konkrétního problému konkrétního jedince, často může jít i o choulostivý problém, který není možné kvůli různým komunikačním zábranám probírat na skupinových sezeních.

Při *skupinové* terapii se terapeut věnuje skupině zhruba 15-25 osob, kdy buďto předčítá terapeut, nebo se klienti ve skupině v předčítání střídají. Následuje skupinová diskuze a další aktivity. Vzájemné pochopení a překonání emocionální izolace jsou důležitými vlivy skupinového sezení. Dále tato forma nabízí zpětnou vazbu, společné hledání východisek a spoluúčast.

Hromadná terapie probíhá podobným způsobem s tím rozdílem, že je ve skupině 25 a více osob. Objevuje se velice zřídka, většinou se pak kombinuje s individuální nebo skupinovou formou biblioterapie.¹¹

Během *autoterapie* si klient předčítá sám a také sám pracuje s textem podle toho, jaké doporučení dostal od terapeuta.¹²

2.1.3.2 Rozdělení podle otevřenosti skupiny

Uzavřená skupina nepřijímá nové účastníky proto, aby se zachovala kontinuita práce a vytvořila se atmosféra důvěry. Otevřená skupina v průběhu sezení přijímá nové účastníky, je veřejně přístupná komukoliv.¹³

2.1.3.3 Rozdělení podle zapojení klienta do aktivity

Během *řízené (receptivní)* biblioterapie klient pouze poslouchá předčítajícího terapeuta, jde o zcela pasivní aktivitu. Pokud tuto techniku rozšíříme o rozhovor a další doplňující cvičení, hovoříme o *symbolické (induktivní)* biblioterapii. *Aktivní (expresivní)* biblioterapie využívá dokončování textu nebo tvoření vlastního textu.¹⁴

¹¹ Pilarčíková-Hýbalová, 1997, s. 24-25

¹² Svoboda, 2013, s. 10

¹³ Pilarčíková-Hýbalová, 1997, s. 25

¹⁴ Pilarčíková-Hýbalová, 1997, s. 22

2.1.3.4 Rozdělení podle zaměření

Klinická biblioterapie se zaměřuje na klienty s poruchami chování nebo s emocionálními poruchami. Využívána je sebezpoznávací literatura, cílem je naučit pacienta, aby se dokázal „podívat do svého nitra“ a porozumět mu. Tato terapie může být uskutečňována v léčebném zařízení a soukromých ordinacích.

Institucionální biblioterapie využívá nejčastěji didaktických čtecích materiálů v léčebných zařízeních. Kniha je vybírána podle onemocnění a zdravotního stavu klienta. Klienty jsou rovněž hospitalizovaní pacienti.

Vývojová biblioterapie se zaměřuje na psychicky i fyzicky zdravé pacienty, kteří ale potřebují vyřešit pro ně důležité problémy. Tato biblioterapie se dá dále rozdělit na biblioterapii reminiscence (zaměřenou na vzpomínky klienta) a biblioterapii behaviorální (zaměřenou na změnu chování). Vývojová biblioterapie ale nemusí pouze pomáhat klientovi s problémy, ale také mu může pomáhat v emocionálním růstu.¹⁵

2.1.3.5 Rozdělení podle dílčích metod

Hagioterapie je založena na práci s biblickými a celkově náboženskými texty. Cílem je dovést četbou především biblických příběhů účastníky k reflexi svých morálních a hodnotových struktur, a tím upevnit klientovy vnitřní hodnoty.

Fabuloterapie, známá také jako *skazkoterapie*¹⁶ či *terapie pohádkou*, využívá pohádek k rozvíjení představivosti a fantazie, vyjádření lidských problémů a reflexi myšlenek a emocí, získání základních emočních dovedností, rozpoznávání a zvládání vnitřních stavů, rozvoj morálních hodnot a aktivizaci komunikačních a interakčních dovedností. Využívá se především u dětských klientů, kterým pomáhá s identifikací problému a nalezením řešení. Důležitá je identifikace dítěte s literárním hrdinou.¹⁷

Poetoterapie využívá atributů lyriky k účelům estetickým, relaxačním, očistným, sociálním a léčebným. Pracuje se s poetickým materiálem, který je zacílen na klienta nebo na skupinu. Dá se provozovat v receptivní formě (předčítání) a v aktivní formě (práce se zadaným tématem, vlastní tvorba).¹⁸ Vhodný poetický text je vybírán podle toho, zdali klient upřednostňuje konkrétní děj básně, jasnou strukturu, členění, konkrétní úvod a závěr;

¹⁵ Borecka, 2001a, s. 15-16

¹⁶ Polínek, 2013, s. 62-63

¹⁷ Inflow, 2008

¹⁸ Svoboda, 2007, s. 17

nebo zdali upřednostňuje text, který je vystaven na abstraktním popisu děje pomocí prožitků, pocitů, či pokud v textu hledá atmosféru a emoční dojmy.¹⁹

Imagoterapie je nácvikem a nápodobou chování literárního hrdiny. Touto metodou je trénováno chování hrdiny a toto chování má být poté přeneseno do běžného života. Po rozboru charakteru hrdiny a situací, ve kterých se hrdina ocitá, se s klientem nacvičují i situace, které v knize nebyly obsaženy. Využívá se převzetí role hlavního hrdiny, zosobnění hrdinova alter ega, výměna rolí (pohled druhé strany na situaci) a zrcadlo (klient pouze sleduje a tím získává lepší sebenáhled).²⁰

2.1.3.6 Další dělení

Pavel Svoboda ve své knize *Biblioterapie*²¹ dále podrobněji rozděluje biblioterapii na:

- Psychosomaticky a psychosociálně orientovaná biblioterapie
- Biblioterapie relaxační
- Biblioterapie edukační
- Biblioterapie psaní do deníku
- Biblioterapie jako tvůrčí psaní
- Biblioterapie narativní
- Biblioterapie lyrická
- Biblioterapie virtuální
- Biblioterapie polyestetická
- Ontogeneticky orientovaná biblioterapie
- Biblioterapie testování

Katarína Majzlanová, jedna z hlavních představitelk biblioterapie na Slovensku, využívala tři základních biblioterapeutických technik:

- Emocionálně-projektivní
- Autobiografické²²
- Racionálně-didaktické

¹⁹ Müller, 2014, s. 246

²⁰ Kulka, 2008, s. 71

²¹ Svoboda, 2013, s. 13

²² Svoboda, 2013, s. 11

2.1.4 Fabuloterapie podrobněji

Pro potřeby této práce je nejdůležitější fabuloterapie (skazkoterapie, terapie pohádkou). Jedná se o poměrně novou techniku v terapii. Využívá fabulí dětských příběhů k odkrývání emočních problémů jedince, ke snížení úzkostí nebo k emočnímu a psychickému rozvoji dítěte.

Pohádky dítě učí pravidlům skutečného světa, seznamuje ho s modely chování. Také mu umožňují ztotožnit se s knižním hrdinou a skrze něj prožívat nové příhody a emoce. Neučí se tak jen chápat skutečnost, ale také získávat schopnost ji měnit. Prostřednictvím pohádkových příběhů dítě formuje samo sebe, už třeba jen tím, že přijímá morální vzorce hrdiny, jeho chování a myšlení.

Dobrý konec pohádek tvoří z takových textů ideální prostředek k rozvoji dítěte. Dětský čtenář si je vědom, že příběh skončí dobře a jemu ani hrdinovi ve fiktivním světě doopravdy nic nehrozí, a tak pocit strachu a úzkosti přebíjí pocit naděje. Příběhy s dobrým koncem vytváří základ pro optimismus, že vlastní problémy lze také vyřešit. Naopak příběhy se smutným koncem zanechávají povit nejistoty a strachu.

Mysl malého dítěte připisuje neživým předmětům vlastnosti živých tvorů, zvířatům zase připisuje lidské rysy. Dítě se tak emočně účastní i na osudech personifikovaných neživých objektů. Díky takové účasti se v něm vyvíjí cit pro zlo a dobro, nespravedlnost a spravedlnost. Spoluprožívání nebezpečné situace probíhá v bezpečí – aniž by dítěti samotnému cokoliv hrozilo, čímž se snižuje hladina dětské úzkosti.

Terapeut může také vybrat pouze některé části pohádky, které dětský klient pak sám rozvíjí. Výsledek posléze může být analyzován a použit pro cíle terapie nebo určení diagnózy. Je normální, že samo dítě žádá o předčítání stále stejné pohádky dokola, často proto, že s ní nějakým způsobem rezonuje a vidí v ní svůj problém. Nepříjemné podněty ztrácejí opakováním schopnost vzbuzovat strach. Snížení úzkosti je také důsledkem pochopení emocí, příčin, následků, řešení, dítě také přivyká situacím, osobám a předmětům, které vzbuzují strach.²³

²³ Molicka, 2007, 19-22

2.2 Vývoj dětské literatury u nás

Umění až do 12. století ignorovalo dětství, možná proto, že ve středověkých časech nebylo pro dětství místo. Děti byly brány jako „malí dospělí“, i tak byly zobrazovány na obrazech – například andělci byli zobrazováni jako dospělí muži malého vzrůstu. Od začátku 13. století se již tento obraz mění, nicméně k úplné změně dochází až ve 14. a 15. století. Stále ještě není dítě na obrazech zobrazováno jako hlavní objekt sochy či obrazu, ale už se přestává objevovat pouze v podobách anděla či Ježíška. V té době ještě nebylo na dítě pohlíženo jako na „budoucí dospělou osobu“ a nebyla mu přisuzována taková důležitost, ani když umřelo. Teprve od 16. století bylo zesnulé dítě zobrazováno na pohřebních medailoncích. Na konci 17. století se konečně rozvíjí obraz dětinství. Objevují se dětská slůvka jako například francouzské *pappo*, které bylo dětským ekvivalentem pro *papin – chléb*. Také se konečně objevuje první kniha určená dětem.²⁴

2.2.1 Nejstarší dějiny

Již v období staršího českého písemnictví můžeme najít počátky literatury pro děti a mládež. Mimo jiné jde o některé vychovatelské spisy Tomáše ze Štítného nebo různé výchovné spisy určené pro děti panovníků, šlechticů a rytířů – privilegovaným vrstvám. Avšak až pedagogické dílo Jana Ámose Komenského předznamenávalo pokrokové literárně výchovné a literárně-teoretické texty. Jeho dílo připisuje značný význam výchově dětí slovesným, lidovým a umělým textům.²⁵ V knize *Orbis pictus* (Svět v obrazech) představuje obrázkovou knihu pro děti, která by jim měla pomáhat objevovat svět.²⁶

Teprve v prvních fázích národního obrození (1775-1830) dochází k širšímu koncipování české literatury pro děti a mládež, kdy tato slovesnost vzniká programově, ale stále nestojí samostatně – je součástí světského a církevního vychovatelství. V té době jde především o výstražná a moralizující napomenutí.²⁷ To vše hlavně díky tereziánským a josefínským reformám, které mimo jiné zrušily nevolnictví a tzv. *Tolerančním patentem* změnily školský systém – byla uzákoněna povinná školní docházka a školy byly odděleny od církve. Nové výchovné myšlenky se k nám dostávají napodobeninami a překlady díla

²⁴ Ariès, 1995, s. 57-78

²⁵ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 13

²⁶ Ptejte se knihovny, 2015

²⁷ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 13

Christophera von Schmidta a Joachima Heinricha Campa²⁸, k nejstarším patří *Mravná naučení pro mládež sedlskou* od Josefa Prokopa, *Příkladové šlechetných dítek* a *Campe-Rulíkovo Cvičení dítek*.²⁹

Zdroje, ze kterých literatura pro děti a mládež vznikala, byly především ústní lidová slovesnost, říkadla, písně, pohádky a pověsti traktované lidovými vypravěči. Jde jak o ústní lidovou slovesnost, tak o zdroje transformované z jiných zdrojů do ústního podání.³⁰ Počínající písemnictví také ovlivnil lidovýchovný zábavně-vzdělávací program Václava Matěje Krameria, který pamatoval na děti. Svými cestopisnými, rytířskými a dobrodružnými rysy byla přijímána vřele. Stále ale českému knižnímu trhu vévodily překlady německé mravně-výchovné a sentimentální beletrie. Vzniká již původní výchovná próza pro mládež, stále ale závislá na německých předlohách.³¹

2.2.2 Počátky a 1. polovina 19. století

Ve 2. fázi Národního obrození Josef Jungmann kritizoval tato překladová díla, hlavně kvůli jejich nevyhovující jazykové úrovni překladů a také kvůli jejich ideové stránce obsahu.³² V této době se objevuje tzv. ohlasová poezie, která, ačkoliv byla určena dospělým čtenářům, patřila díky svým plynulým veršům a srozumitelnému jazyku k oblíbené četbě dětí.³³ Jungmannovy výtky se projeví v tvorbě K. A. Vinařického, který aplikoval základní techniku a formální prostředky právě z teorie ohlasového básnictví, a to v několika vydáních českého abecedáře, jehož podobu v té době dotvářel.³⁴ Několik částí ohlasové poezie bylo věnováno dětem nebo rodině jako celku.³⁵

V období českého osvícenství a klasicismu byla velmi oblíbená bajka. Na ní se dětem nejvíce líbila dějová zajímavost a symbolika postav.³⁶ Například Václav Štulc skládal umělé bajky s dialektickými prvky.³⁷ Rozvíjela se také tvorba básní a říkadel navazující na lidovou slovesnost či pohádku. Docházelo ke snaze užívat lehce srozumitelného jazyka a námětově se přiblížit dětem.³⁸ Josef Franta Šumavský kvůli

²⁸ Valenta, s. 5

²⁹ Ptejte se knihovny, 2015

³⁰ Chaloupka, Nezkusil, 1973, s. 9

³¹ Chaloupka, Vondráček, s. 13-14

³² Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 15

³³ Valenta, s. 6

³⁴ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 15

³⁵ Valenta, s. 6

³⁶ Valenta, s. 6

³⁷ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 15

³⁸ Valenta, s. 6

nedostatku původní četby pro děti vytvářel umělé písňe, říkadla, skládky a povídky s vlasteneckým obsahem. Šlo o první umělecké texty, které si vedle lidové slovesnosti ve slabikářích a čítankách uchovaly estetickou působnost.

F. L. Čelakovský, B. Němcová, K. J. Erben, J. K. Tyl a K. Havlíček Borovský pochopili, že tvorba pro děti je prvořadou činností vůči výchově dětí a mládeže v národním duchu, a občas tak orientovali svou tvorbu. Literaturu pro děti a mládež podpořili svými pohádkovými díly a sbírkami českých říkadel a básní.³⁹

2.2.3 2. polovina 19. století

Literatura tohoto období se stále věnuje otázkám mravní výchovy, vycházejí pohádky, říkanky, povídky, vznikají také ale dětské novely, životopisné medailonky, arabesky nebo místopisné obrázky.⁴⁰ Začaly vycházet časopisy pro děti a mládež (například *Včelka* a *Zlaté klasy*), které byly předzvěstí vývoje historické prózy s vlasteneckou motivací (Autory byli např. V. Beneš Třebízský, později Alois Jirásek.) díky svému naučnému a vzdělávacímu charakteru povídek z přírody a díky životopisům.⁴¹ Spisovatelé zachycovali idylický obraz českého venkova, snažili se vlastenecky zapůsobit na čtenáře, v historické próze se snažili o přesný obraz českých dějin, kterým by posílili národní hrdost. Čerpali z pověstí, cestopisů, legend nebo českých kronik.⁴²

Reorganizace českého školství v 60. a 70. letech 19. století a mimo jiné i navrácení mateřského jazyka podpořily vývoj umělecké tvorby pro děti. Díky reformám knihoven a knihovnických řádů (v letech 1872, 1875, 1885) začaly vycházet seznamy schválených a nevhodných knih. Učitelé, kteří v té době plnili i funkci spisovatelů, a duchovní obohacovali literaturu o knihy, které byly potřeba k výuce. Půl století ještě trvalo, než z takových knih vznikla uměleckonaučná literatura.⁴³

V 70. a 80. letech 19. století se uplatňovala realistická metoda i v literatuře pro mládež, aktualizovala se historická povídka, autorská vzpomínka na dětství a objevují se motivy venkovské prózy. Často se motiv dětství osamostatňuje, zpravidla se časopisecky vydává formou povídek a od 80. let 19. století je už literatura příznačná dětskými postavami, hlubší psychologíí dětského kolektivu nebo dětského jedince. Základní

³⁹ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 15

⁴⁰ Valenta, s. 13

⁴¹ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 16

⁴² Valenta, s. 14

⁴³ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 16

podmínkou tvorby pro mládež je umělecké kritérium – využívá se lidové a umělé slovesnosti k zumělnění literatury pro děti, negují se zastaralé přístupy, odmítají se krajní didaktická pojetí literatury. Příkladem díla, které plní funkci „rekreační výchovy“ s prvky tradice lidové slovesnosti a folklóru, jsou *Broučci* Jana Karafiáta.⁴⁴

Do 80. let byly u dětí podceňována představivost a schopnosti vnímat svět, přemýšlet.⁴⁵ Existovala myšlenka, že je dítě pouhým menším a jednodušším člověkem. Tvořila se pro ně jednodušší literatura: byla omezena výstavba textu, zužovala se myšlenka, oklešťovala se typologie postav. Texty byly lexikálně chudé, syntakticky monotónní, plné klišé v přirovnání a metaforách.⁴⁶ O. Hostinský objevil a dokázal v psychologii dětí, že jsou schopny přijímat plnohodnotné umění, rozumět mu, a i samy tvořit. Toto v té době převratné zjištění změnilo vývoj literatury pro děti a mladistvé.⁴⁷

2.2.4 Počátky 20. století až rok 1945

Na přelomu 19. a 20. století byly založeny kulturní instituce jako Dědictví Komenského, díky kterému byly položeny základy systematické kulturní výchovy mládeže. Také začalo vycházet významné revue *Pedagogické rozhledy*, kde byly ustáleny nové rubriky jako *Literatura pro mládež* a *Estetická výchova*. V roce 1913 bylo založeno první revue pro teorii a kritiku literatury pro mládež – časopis *Úhor*.⁴⁸ Dařilo se básnictví (Rais, Kožíšek), nadále se rozvíjela pohádková forma (J. Š. Baar, J. F. Hruška, V. Říha, K. Čapek, M. Majerová) spolu s tendencemi k realismu, drobnokresbě, beletristické studii dětské psychologie nebo k národopisné tvorbě a regionalismu.⁴⁹ Významnými autory přelomu století jsou Pavel Šula, který tvořil zcela originální literaturu, nikoho nenapodoboval, vyznal se v lidovém i dětském životě a psychologii; a Franta Župan, který ve své próze tvořivě uplatňoval humor.⁵⁰

První světová válka vývoj dětské literatury přerušila, ta se tedy začala znovu rozvíjet až roku 1918. Autoři, kteří se vraceli z fronty, psali dětskou literaturu, která se vztahovala k jejich zážitkům z války. Rozvíjela se próza s dětským hrdinou, pohádka, pověst, detektivní a dobrodružné příběhy či literatura faktu. Vznikla autorská pohádka

⁴⁴ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 17-18

⁴⁵ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 59

⁴⁶ Chaloupka, Nezkusil, 1973, s. 15

⁴⁷ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 59

⁴⁸ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 60-61

⁴⁹ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 62

⁵⁰ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 65

(K. Čapek, J. Wolker), autoři se zaměřili na pohádky, kde se zvířata chovají jako děti.⁵¹ V. F. Suk dal podnět ke vzniku knihovny původních českých spisovatelů pro děti a mládež, která byla založena v roce 1919. Také vznikl *Týden dětské knihy*.⁵²

Ve 20. a 30. letech se vytváří nový typ dětské prózy – dobrodružná próza, jejíž příběhy se odehrávají v exotických zemích a obsahují přírodopisná a geografická fakta. Autoři cestují za hranice, aby načerpali inspiraci a vědomosti. Historická próza se zaměřuje na národní dějiny, politickou situaci v Evropě, ale i na pravěk.⁵³ Pohádková díla B. Němcové a K. J. Erbena, která sice nebyla určena dětem, byla čím dál čtenější, že se stala vrcholným hodnotovým kritériem pro novější tvorbu. Do tvorby pro děti začali vstupovat přední autoři tvorby pro dospělé – K. Čapek, H. Malířová, J. Wolker nebo třeba K. Poláček.⁵⁴ *Malý Bobeš* J. V. Plevy znamenal významný mezník svou uměleckou osobitostí a vypravěčskou výrazností.⁵⁵

V době okupace se literatura pro děti a mládež stává skutečně organickou součástí národního písemnictví. Literatury pro děti a dospělé byly spojeny jednotící myšlenkou – hodnotami národní kultury. Autoři už chápali, že se například básnická díla Hrubínova nebo Seifertova nemusí zjednodušovat. Pět svazků sborníkového díla *Čeští spisovatelé českým dětem* z let 1941-1942 značně přispěly k navázání spojitosti obou literatur díky zveřejnění kvalitních autorů a jejich textů.⁵⁶ Ve 40. letech byla významná díla, která zasahovala do oblasti chlapeckého a dívčího románu, kde dominovaly knihy J. Foglara, J. Nováka, M. Majerové.⁵⁷

2.2.5 2. polovina 20. století

Pod vlivem závažných společenských přeměn roku 1945 a 1948 se celkově demokratizuje kultura pro děti a literární vzdělání se stává dostupné všem dětem (svázáno s koncepcí jednotné školy od roku 1948).⁵⁸ Po uchopení moci KSČ bylo množství autorů donuceno emigrovat, jiní byli zbaveni možnosti publikovat a na počátku 50. let byli především katoličtí autoři odsouzeni. Autoři jako J. Seifert, F. Hrubín nebo J. Čarek se

⁵¹ Valenta, s. 20

⁵² Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 62

⁵³ Valenta, s. 21

⁵⁴ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 113-114

⁵⁵ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 140

⁵⁶ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 121-122

⁵⁷ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 144

⁵⁸ Chaloupka, Vondráček, 1984, s. 357

museli uchýlit k tvorbě pro děti.⁵⁹ Bylo zřízeno *Státní nakladatelství dětské knihy* (roku 1949), které mělo zajistit vydávání téměř všech dětských knih, čímž by se předcházelo vydávání knih, které by byly nepohodlné pro komunistický režim. Byly zakázány knihy se skautskou tematikou, dobrodružné knihy pro děti a prózy s dívčí hrdinkou. Vzniká exulantská a samizdatová literatura.⁶⁰

V 60. letech došlo k uvolnění režimu, díky čemuž se rozšířila autorská základna o mladé autory. Dochází ke sblížení literatury a filmu, zvyšuje se zájem o všední problémy. Objevují se reedice děl J. Foglara, znovu vycházejí Karafiátovi *Broučci* a Olbrachtovy *Biblické příběhy*.⁶¹ Dětská literatura se rozšiřuje o nové žánry, objevují se nová témata, experimentální motivy, značně se rozšířila moderní pohádka. Po 21. srpnu 1968 nastává normalizační proces, kvůli kterému opět nastalo období politické i kulturní nesvobody, byla zavedena cenzura. V dětské literatuře už autorské pohádky neobsahovaly jazykové hry či experimentální prvky. Později se v hojném počtu psala próza s dětským hrdinou.⁶²

V 80. letech po vydání Charty 77 dosahuje česká literatura věhlasu v zahraničí, znovu píše zakázání autoři, kteří se dříve buďto museli úplně odmlčet, nebo psali pod pseudonymy. Po pádu komunistického režimu roku 1989 už není literatura nijak omezena. Zakládají se nová nakladatelství, spojují se literární proudy. Autoři píše všechny druhy literárních žánrů, literárně experimentují. Z literatury pro děti se stává spotřební zboží, vzniká mnoho nových časopisů pro děti, dětská literatura přebírá formu spíše oddychového charakteru.⁶³

V 90. letech se rozšiřuje zájem o obrázkové knihy, kreslené seriály, komiksy; byla založena nakladatelská cena Zlatá stuha, kterou jsou oceňováni autoři, ilustrátoři a nakladatelé knih pro děti.⁶⁴ Více než kdy jindy k nám proniká přeložená literatura; projevuje se zvýšený zájem o strašidla, čarodějnice, upíry, monstra a celkově o pověsti, báje, mýty a legendy – fantasijní příběhy. Vytváří se literatura s informativními prvky, která se objevuje ve formě sci-fi příběhů nebo populárně naučné a věcné literatury pro různé věkové kategorie. V dětských knihách se objevuje outsider jako hlavní hrdina, dívčí román nabyl seriálové podoby.⁶⁵

⁵⁹ Urbanová, 2003, s. 102

⁶⁰ Valenta, s. 29

⁶¹ Urbanová, 2003, 102-103

⁶² Valenta, s. 30

⁶³ Valenta, s. 30

⁶⁴ Valenta, s. 30

⁶⁵ Urbanová, 2003, s. 127-146

3 Praktická část

3.1 Metodika

3.1.1 Bibliografická rešerše

Hlavní součástí praktické části je kvantitativní bibliografická rešerše, která je ovšem orientační, nikoliv vyčerpávající/úplná. Účelem bylo najít knihy s biblioterapeutickým potenciálem na předem zvolená témata. Tyto knihy měly být současné jak rokem vydání, tak tematicky. Rozhodla jsem se pro časové ohraničení 2008-2018 podle roku vydání; pro tematické okruhy, které měly nedostatek literatury, jsem časové ohraničení rozšířila na 2000-2018. Dalším parametrem pro výběr knih bylo věkové zaměření – jako vhodnou věkovou kategorii jsem si stanovila předškolní věk (3-6 let) a mladší školní věk (6-11 let).

Tematické okruhy jsem čerpala z rozdělení pohádkoterapeutických knih na webu BiblioHELP.cz, kdy jsem sloučila určité kategorie dohromady, jelikož se podle mého názoru tematicky překrývaly, nebo jsem nějaké vyloučila, protože se nehodily do této práce či nebyly v literatuře obecně tolik frekventované a u dětí časté. Z webu BiblioHELP jsem také čerpala část literatury do bibliografické rešerše, pokud splňovaly zadané rozmezí. Významným zdrojem knih byl web Knihovny Kroměřížska, který má specializovanou sekci určenou biblioterapii včetně databáze vhodných knih. Dále jsem knihy hledala přes příslušná vydavatelství, která se zabývají danou tematikou, a v neposlední řadě jsem procházela knihy na webu Databazeknih.cz, kde jsem využívala hledání podle tematických štítků. Seznam knih obsahuje mimo knih českých autorů i knih zahraničních autorů, jež byly přeloženy pro český trh. Seznam by byl bez knih zahraničních autorů chudý a nedostačující pro účely této práce.

3.1.2 Rozhovor

Pro účely této bakalářské práce bylo vhodné k rozhovoru najít osobu, která se věnuje biblioterapii, ale není psychologem, psychiatrem nebo terapeutem z povolání. Účelem bylo získat informace o biblioterapii a názory na její postavení a rozšíření v ČR od osoby, která se k biblioterapii dostal díky neprofesionálnímu zájmu, a tudíž musela informace čerpat samostudiem.

28. dubna 2017 jsem se zúčastnila přednášky na téma biblioterapie, kterou vedla knihovnice veřejné kroměřížské knihovny Marcela Kořínková. Paní Kořínková se věnuje biblioterapii pouze okrajově, ve svém volném čase připravuje sezení, hledá zdroje pro terapii a samovzdělává se v tomto oboru. Oslovila jsem ji tedy s žádostí o rozhovor, jelikož jsou její zkušenosti vhodné pro účely této práce.

Rozhovor proběhl osobní formou na půdě Klementina 11. května 2018. Pokládala jsem předem připravené otázky, které byly odsouhlaseny vedoucí práce. Pokud nějaká odpověď potřebovala rozvinout, nebo se dotkla problematiky, která je pro tuto práci zajímavá, položila jsem otázky doplňující. Rozhovor jsem po přepisu do textové podoby poupravila: přiřadila jsem jednotlivé odpovědi k příslušné otázce, odpovědi jsem stylisticky poupravila. Následně jsem takto upravený rozhovor poslala k autorizaci samotné paní Kořínkové.

Zajímalo mne především, odkud paní Kořínková získávala informace o biblioterapii, jak vypadaly počátky její biblioterapeutické praxe, jak vypadají biblioterapeutická sezení, jak v realitě vypadá práce s dětskými pacienty nebo zdali je v ČR prostor pro tuto formu terapie.

3.2 Bibliografická rešerše

3.2.1 Smrt, ztráta blízkého

Truchlení po ztrátě blízké osoby je komplexní prožitek, který se projevuje na emocionální, tělesné a kognitivní úrovni. Projevuje se také odlišným chováním a jednáním truchlících osob. Procesem truchlení by se mělo dosáhnout výsledků: přijmutí ztráty jako reality; prožití zármutku; zadaptování se ve světě, ve kterém blízká osoba již nežije; citově se odpoutat od zesnulého a investovat své city do jiného vztahu.⁶⁶

Děti se se smrtí vyrovnávají jinak než dospělí – klidněji a vyrovnaněji. To, co děti nejvíce postihuje, je ztráta všeho, co je v jejich mysli a citech spojeno se zemřelým člověkem. Ztrátu si uvědomují postupně a teprve s časovým odstupem zjišťují, o co přišly. V období truchlení je nejdůležitější se dětem opravdu věnovat a ujišťovat je, že tu pro ně jsme.

Dítě často bude chtít o zemřelé osobě vyprávět, je tedy důležité naslouchat bez jakéhokoli hodnocení, dávání rad či vyjadřování svého názoru. Pokud bude mít dítě nějaké otázky, je dobré ho ujistit, že jsou takové otázky v pořádku, a po pravdě odpovídat. Je dobré dítěti i upřímně říct, že neznáte odpověď. Nikdy nesmíme lhát, jinak ztratíme důvěru; také je vhodné vyhnout se klinickým faktům, ale též nekonkrétním odpovědím. Slova „odešel“ nebo „ztratili jsme“ mohou být matoucí a mohou vést k mylnému dojmu, že se osoba ještě vrátí.

Prostředí vhodné k truchlení může dítěti napomoci s vyrovnáním se se ztrátou. Atmosféra jistoty, bezpečí a důvěry je velice důležitá. Není chybou před dětmi ukazovat svůj smutek, ony samy se musí naučit truchlit.⁶⁷

Ve vyrovnání se se smrtí a celkově pochopením celého konceptu smrti může pomoci biblioterapie.

⁶⁶ Ztráta blízké osoby, 2016

⁶⁷ Děti truchlí jinak, 2015

Je smrt jako duha? – Jeanette Bresson Ladegaard Knox

ISBN: 978-80-88126-31-7

Rok vydání: 2017

Kniha o smrti a umírání klade otázky, na které se děti ptají, otevřeně na ně odpovídá, ale nenabízí řešení.

„Emilce se nelíbí Smrt, která si přichází odvést její babičku. Nikomu z nás se nelíbí, nikdo s ní nechceme jít. A Smrti se zas nelíbí, že když zahlédneme světlo z krásné zahrady, utečeme jí za ním. A ona se s námi tolik natrápila...“⁶⁸

O smrti smrt'oucí – Pernilla Stalfelt

ISBN: 978-80-88126-10-2

Rok vydání: 2016

Kniha dětem představuje koncept, že život je konečný a lidé časem umírají. Toto těžké téma je zobrazeno citlivě s milým humorem.

„Švédská spisovatelka píše pro děti o tom, že život je konečný a lidé časem umírají. Těžké téma je zobrazeno překvapivě svižně a s milým humorem, zároveň i s něhou a důstojností. Kniha je plna kouzelných obrázků a nebude děti lekat ani strašit.“⁶⁹

Sešit pro děti, kterým někdo zemřel – Martin Loučka, Jindřiška Prokopová, Petra Josefína Stibitzová

ISBN: 978-80-88126-19-5

Rok vydání: 2016

Pracovní sešit pracovníků Cesty domů je pro menší i větší děti, kterým někdo zemřel.

„I když je smrt blízkého člověka velkou a opravdu bolestnou ztrátou, děti se s ní často dokáží vyrovnat velmi dobře, pokud mají možnost otevřeně mluvit o otázkách, obavách a pocitech, které prožívají. Takové rozhovory ale mohou být náročné a dospělí často nevědí, jak s nimi začít. Právě v takových situacích může tento sešit pomoci.“⁷⁰

⁶⁸ Je smrt jako duha?, 2017

⁶⁹ O smrti smrt'oucí, 2016

⁷⁰ Sešit pro děti, kterým někdo zemřel, 2016

Slon v pokoji – Earl A. Grollman

ISBN: 978-80-88126-13-3

Rok vydání: 2016

Kniha pro dospívající mládež, kterým někdo zemřel. Zaměřuje se na problém, kdy společnost nechce o smrti mluvit a vznikne tím příslovečný „slon v pokoji“, kvůli kterému se nikdo navzájem nedokáže utěšit a ani si popovídat. Obsahuje krátké a výstižné úvahy, rady a otázky.

„Velký slon v malém pokoji, všichni o něm vědí, každému překáží, všichni na slona pořád myslí, ale vůbec se o něm nemluví. Mluvit o slonu je nevhodné. Tímto obrazem začíná kniha pro dospívající čtenáře, kterým někdo zemřel.“⁷¹

Anna a Anička – Martina Špinková

ISBN: 978-80-905809-8-5

Rok vydání: 2015

Kniha o životě na začátku a na konci byla napsána podle skutečných příběhů. Jejím cílem je otevřít dveře tématu, o kterém se dospělým těžko mluví.

„Kniha Anna a Anička je obrázková knížka Martiny Špinkové o babičce Anně a její vnučce Aničce. Anička se narodí na svět, kde se jako většina z nás potká se svou babičkou. Hraje si s ní, učí se od ní, povídají si spolu a mají také tajemství. Jak Anička roste a poznává svět, babička pomalu odchází. Anička je s babičkou až do konce a dokáže si s ní hrát i potom. Jak se to stane?“⁷²

Kačka, Smrt' a tulipán – Wolf Erlbruch

ISBN: 978-80-89314-26-3

Rok vydání: 2013

Tato pohádka obdržela v roce 2006 ocenění mezinárodní ceny H. Ch. Andersena díky svému netradičnímu zpracování tematiky smrti.

„Nadčasový príbeh priateľstva obyčajnej kačky a smrti ukazuje, ako je smrť prirodzeným vyústením života. Prevedenie témy do obrázkov a textu osciluje medzi vážnym a rozprávkovým.“⁷³

⁷¹ Slon v pokoji: O smrti a zármutku pro dospívající, 2016

⁷² Anna a Anička, 2015

⁷³ Kačka, Smrt' a tulipán, 2013

Návštěva malé smrti – Kitty Crowther

ISBN: 978-80-87060-67-4

Rok vydání: 2013

Kniha čtenáři vysvětluje, co je to smrt a jak o ní mluvit s malým dítětem.

„Malá smrt je nešťastná: nikdo ji nemá rád, všichni se jí bojí, lidé, které převádí do svého království, jsou smutní, vzdychají a je jim zima. Jednoho dne si ale Malá smrt dojde pro malou Evelínu a od té doby je všechno jinak. Jak s malým dítětem mluvit o smrti? Co mu říct...“⁷⁴

Počkej, milá smrti – Kateřina Sušková

ISBN: 978-80-7467-062-6

Rok vydání: 2013

Kniha vychází ze skutečných zážitků autorky. Je příběhem o tom, jak se její děti vyrovnávaly se smrtí kocoura. Má pomoci rodičům připravit se na otázky, jež jednou nejspíš zaznějí – a rodič je většinou nepřipravený a neví, jak o smrti mluvit.

„Knižka Počkej, milá smrti vychází ze skutečných zážitků autorky, je příběhem o tom, jak se její děti vyrovnávaly se smrtí milovaného kocourka. Jak vysvětlit smrt malým dětem? Smrt nás většinou zaskočí nepřipravené, nevíme, jak o ní hovořit, přitom děti chtějí o smrti tolik vědět. Osou příběhu je stará lidová píseň přibližující pravdu o smrti věčným a současně poetickým způsobem. Děj vypráví malá školačka.“⁷⁵

Volání netvora – Patrick Ness, Siobhan Dowd

ISBN: 978-80-7462-151-2

Rok vydání: 2012

Ústředním tématem této knihy je smrt, vina a odpuštění. Hlavní hrdina se musí vyrovnat s velkým množstvím problémů: neúplná rodina, těžce nemocná maminka, samota, šikana a noční děsy.

„Třináctiletý Conor to doma nemá jednoduché; maminka pomalu umírá na rakovinu, tatínek žije s novou rodinou v Americe a babička, která Conora hlídá, když je jeho máma v nemocnici, je na něj přísná. Ve škole ho navíc šikanuje spolužák Harry se svými dvěma kamarády a zároveň se rozhádal se svojí nejlepší kamarádkou Lilly, jež prozradila spolužákům, že je Conorova máma nemocná. Conorovi ovšem ze všeho nejvíc

⁷⁴ Návštěva malé smrti, 2013

⁷⁵ Počkej, milá smrti, 2013

vadí, že se k němu ostatní spolužáci i učitelé chovají příliš soucitně a většinou ho dokonce přehlídí, místo aby ho zkoušeli či mu dávali poznámky jako ostatním. Conora také trápí noční můry. Jedné noci ho po probuzení kvůli nim navštíví netvor v podobě obrovského tisu, který roste před jeho domem. Ten chlapci postupně vypráví tři příběhy. Nakonec Conora přesvědčí, aby vyprávěl svůj vlastní příběh – o noční můře, která ho v noci pronásleduje.⁷⁶

Když Dinosaurům někdo umře – Laurie Krasny Brown, Marc Brown

ISBN: 978-80-904516-0-5

Rok vydání: 2010

Kniha dětem srozumitelně přibližuje těžké téma smrti.

„Tato knížka nám může pomoci. Doma, ve školce, ve škole na prvním stupni. Dinosaurům někdo umřel... vám ne? Ale ano. Naše rodiny vypadají velmi podobně. Nikdo nejsme na světě napořád a každý se několikrát v životě setkáme s tím, že nám zemře někdo milý a hodně blízký. Ztratí se nám člověk, jehož život byl s naším hodně propleten, a teď nám moc chybí a neumíme to pochopit. Děti jsou na tom úplně stejně: také ony se musejí vyrovnávat s naší konečností. Mají spousty otázek, plno starostí, krásných nápadů, umějí si opatrovat vzpomínku. Potřebují, abychom jim na otázky odpověděli, starosti nesli s nimi, nápady jim pomohli uskutečnit a vzpomínky uchovat. Potřebují si o tom všem povídat a my velcí to často neumíme. Bojíme se, jsme příliš smutní nebo prostě nevíme, odkud začít.“⁷⁷

⁷⁶ Volání netvora, 2012

⁷⁷ Když Dinosaurům někdo umře, 2010

3.2.2 Šikana, xenofobie, rasismus

Základními znaky *šikany* je úmyslné a opakované ubližování druhým. Nejedná se pouze o přímé útoky jako nadávání, fyzické napadení, ponižování, ale také o nepřímé útoky, jako je ponižování, navádění ostatních, aby s daným jedincem nemluvili nebo si ho nevšímalí. O šikaně lze hovořit, pokud se objevují některé z následujících znaků:

- Záměrnost
- Opakování
- Nepoměr sil
- Samočelnost agrese
- Nepříjemné prožívání obětí

Existuje osm druhů šikany, které jsou odvozeny od hlavních charakteristik šikany (přímá/nepřímá, fyzická/verbální, aktivní/pasivní):

- Fyzická aktivní nepřímá
- Fyzická aktivní přímá
- Fyzická pasivní nepřímá
- Fyzická aktivní přímá
- Verbální aktivní nepřímá
- Verbální aktivní přímá
- Verbální pasivní nepřímá
- Verbální pasivní přímá⁷⁸

V pokročilých stádiích by měli situaci řešit pouze specialisté na tuto problematiku. V počátečních stádiích šikany (kdy není zapojena např. celá třída) by měly být prováděny následující kroky:

1. Odhad závažnosti
2. Rozhovor s informátory a oběťmi
3. Nalezení svědků
4. Individuální rozhovory se svědky
5. Ochrana oběti
6. Rozhovor s agresory
7. Výchovná komise
8. Rozhovor s rodiči oběti
9. Práce s celou třídou⁷⁹

⁷⁸ Co je to šikana? Minimalizace šikany, 2018

Xenofobie se projevuje strachem ze všeho cizího a odporem, nepřátelstvím a nedůvěrou ke všemu cizímu. Vším cizím je myšleno jak náboženské vyznání, kultura, jazyk, tak i barva pleti a národnost. *Rasismus* je založen hlavně na rozdílnosti rysových znaků, jako je právě barva pleti.⁸⁰ Podle Sheri R. Levy, Ph.D., nejsou rasistické narážky dětí myšleny vážně a ani není jejich účelem ublížit. Mezi 7 a 9 lety už jsou děti schopné převzít perspektivu druhé osoby, tudíž je vhodné v tomto věkovém rozmezí dítěti vysvětlit, jak mohou taková slova druhým ublížit. Také není vhodné učit děti pouze o odlišnostech, což může podporovat předsudky, ale je důležité učit je i o podobnostech mezi rasami a kulturami.⁸¹

Literatura s biblioterapeutickým potenciálem na téma rasismu a xenofobie u nás není téměř vydávána. Setkáme se ale s množstvím literatury didaktického charakteru v podobě příruček pro rodiče a učitele. Literatura s tematikou šikany se často váže na tematiku změny prostředí či změny v rodině.

⁷⁹ Devět kroků při řešení šikany. Minimalizace šikany, 2018

⁸⁰ Xenofobie a rasismus - charakteristika. NICM - Národní informační centrum pro mládež, 2018

⁸¹ Fromm, Milbrand, 2018

3.2.2.1 Knihy s tematikou šikany

Jak přežít šikanování – Aija Mayrock

ISBN: 978-80-262-1006-1

Rok vydání: 2016

Knihy je příručkou a průvodcem pro děti, které jsou zrovna obětí šikany.

„Šikana. Téma, které se týká každé školy a dokonce i každé školní třídy. Děti, které někdo šikanoval, se cítí podobně. Nechápu, proč se staly obětí šikanování, nerozumí tomu, co se děje. A někdy si začnou myslet, že opravdu nestojí za nic, že jsou opravdu tak děsné, jak jim říkají ti, kteří je šikanují. Tuto knihu napsala dívka, kterou ve škole také šikanovali. Dobře ví, co se člověku, kterého někdo trápí, honí v hlavě, a také si dobře pamatuje, co jí pomohlo. Přála by si, aby její kniha pomohla dětem, které spolužáci šikanují, osušit slzy a začít se znovu smát. Kniha osloví nejen děti, ale také jejich rodiče a vychovatele. Aija Mayrock je spisovatelka, herečka a aktivistka. Se šikanou má osobní zkušenost a svou knihou chce pomoci dětem, které jsou v podobné situaci.“⁸²

Můj anděl se umí prát – Roman Brat

Rok vydání: 2014

ISBN: 978-80-264-0367-8

Dva spolužáci šikanují Oskara, který je malý, hubený kluk s brýlemi. Oskar tedy hledá pomoc u anděla Oskariela.

„Hrdinou tohoto nevšedního a velmi aktuálního příběhu je jedenáctiletý Oskar, hubený, slaboučký kluk v brýlích, který je ještě ke všemu slušný. Jeho vzhled přímo vyzývá k tomu, aby ho dva silnější nahlouplí spolužáci mlátili a všelijak ponižovali. Oskar zásadně nežaluje a snaží se tuto situaci zvládnout vlastním důvtipem. Jediný přítel, kterému se může svěřit, anděl Oskariel, na jeho prosby o pomoc nejdřív nereaguje, nakonec mu však vnukne myšlenku na geniální obranu.“⁸³

⁸² Jak přežít šikanování, 2016

⁸³ Můj anděl se umí prát, 2014

Útěk Kryšpína N. – Ivona Březinová

ISBN: 978-80-000-3781-3

Rok vydání: 2014

Kryšpín je obětí šikany kvůli svým odlišnostem. Kniha sleduje jak pohled Kryšpína, který kvůli šikaně utíká, tak pohled policistů a vychovatelů, kteří se ho snaží najít.

„Kryšpín je prima, trochu plachý kluk. Kvůli poruše sluchu nosí naslouchátko a některé zvuky, které jsou pro zdravého člověka samozřejmé, neslyší. Žije tak v maličko odlišném světě. Kreslí krásné obrázky se spoustou detailů. Do kolektivu ale Kryšpín moc nezapadá, a tím, že je jiný, spolužáky provokuje. Kluci ze třídy brzy vycítili jeho zranitelnost a ubližují mu. Zpočátku víceméně nevinné útoky se na škole v přírodě změnil v opravdovou šikanu. Kryšpín nakonec tlak okolí nevydrží a jedné noci z horské ubytovny uteče...“⁸⁴

Deník třídního otloukánka – Eric Kahn Gale

ISBN: 978-80-7462-381-3

Rok vydání: 2013

Erik se považuje za obyčejného kluka, který se ale i tak stal obětí šikany.

„Pravidla, která řídí druhý stupeň základních škol, nám často zůstávají záhadou. Ale pro Erika Haskinse je to záhada, kterou potřebuje vyřešit, a to rychle. Do šesté třídy to byl normální, průměrný kluk, ale z nějakého nevysvětlitelného důvodu z něj parta tří kluků udělala Pošuka.“⁸⁵

Zpívající kuchyň – Blanka Čapková

Rok vydání: 2013

ISBN: 978-80-00-03148-4

Pavel se po přestěhování z Prahy stává v nové škole obětí šikany. Spolužáci se mu smějí za to, že je Pražák a koktá.

„Pavel se po rozvodu rodičů přestěhoval z Prahy s maminkou k příbuzným na venkov. Nový domov, nová škola, nová paní učitelka. A jak ho přijmou noví spolužáci? Pražák Pražák, chachá! A co teprve až všichni zjistí, že se občas zakoktává. Pavel to ve

⁸⁴ Útěk Kryšpína N., 2014

⁸⁵ Deník třídního otloukánka, 2013

třetí třídě nebude mít vůbec snadné. Až jednoho odpoledne na něj při cestě domů zavolá Anežka...“⁸⁶

Já se nechtěl stěhovat! – Daniela Krolupperová

Rok vydání: 2010

ISBN: 978-80-204-2328-3

Martin se po přestěhování s rodiči do nového města stává obětí šikany.

„Malý Martin se s rodiči o prázdninách po první třídě přestěhoval do velkého města a musel nastoupit do nové školy. Všechno je tu cizí, spolužáci se na něj dívají skrz prsty, a tak je mu jasné, že udělat si nové kamarády nebude jen tak. To ale není to nejhorší. Kvůli tomu, že je nováček, trochu nesmělý a navíc z malého města, se brzy stává obětí šikany svého spolužáka, který na svou stranu přetáhne i pár dalších. Dokáže se Martin této nespravedlivosti postavit sám?“⁸⁷

Jednu jí vrazím! – Elisabeth Zöller

ISBN: 978-80-7222-434-0

Rok vydání: 2007

Ema se ve své třídě pokouší zastavit šikanu ze strany své spolužačky Evy.

„Eva tyranizuje třídu. Kdo hned neudělá, co řekne, na toho si počíhají její věrní nohsledi. A nejsou přecitlivělí. Zkrátka – z pyšné a panovačné Evy jde strach. Kdo se chce bránit, slyší od dospělých: diskutujte, ale ránu nevracejte, jinak nejste lepší než oni. Může se napadený bránit přesile jinak? Ema cítí, že nikoliv. Hledá mezi svými spolužáky spojence. Najde je? Zastaví ve své třídě šikanu?“⁸⁸

3.2.2.2 Knihy s tematikou xenofobie a rasismu

Žabák a cizinec – Max Velthuijs

Rok vydání: 2005

ISBN: 80-7209-698-2

Příběh vypráví o kryse, která se nastěhuje do lesa. V lese se ale o krysách povídá, že jsou líné, kradou a nepracují. Žabák chce ale zjistit, jestli jsou tyto řeči pravda.

„Jednoho dne se v lese objevil nový obyvatel. Krysa. Kachna ostatní zvířátka varovala – tvrdila, že krysy kradou. Kromě toho jsou prý líné, drzé a nerady pracují. To

⁸⁶ Zpívající kuchyň, 2013

⁸⁷ Já se nechtěl stěhovat, 2010

⁸⁸ Jednu jí vrazím!, 2007

přece každí ví! Prasátko prohlásilo, že krysy do lesa nepatří. Ale Žabákovi to přece jen nedalo...“⁸⁹

O modrém kocourkovi – Marika Hellstrom-Kennedy / Zdeněk Miler

ISBN: 978-80-7181-717-8

Rok vydání: 2002

Cizokrajný kocourek se bojí, že nebude ostatními kočkami přijat kvůli své odlišné barvě srsti.

„V půvabném příběhu o holčičce Zuzance a malém čínském koťátku se dočtete, zda mohou být některé kočky modré, a také o tom, že kočkám na barvě kamarádů nezáleží a že nových a neznámých věcí se nemusíte bát.“⁹⁰

⁸⁹ Žabák a cizinec, 2005

⁹⁰ O modrém kocourkovi, 2002

3.2.3 Změna v rodině, změna prostředí

Dítě může projít třemi druhy životních změn. *Vývojová* změna není omezena věkem, nastává opakovaně během celého života. Pro dítě může jít o změny jako přechod z nočníku na toaletu nebo odloučení od rodičů z důvodu nastoupení do školky. Většina dětí se s takovými změnami vypořádává úspěšně, i když takové situace z počátku mohou způsobovat stres. Díky nim dítě získává zkušenosti a připraví se tak na lepší zvládnutí budoucích situací.

Druhým typem je změna *kritická*. Ta nenastává u všech dětí, stále je ale častá. Může se jednat o stěhování do nového domova, změnu školy, nový sourozenec, rozvod rodičů nebo pobyt v nemocnici. Pokud má dítě podporu rodičů, je často schopné s touto změnou vyrovnat.

Třetí změnou je změna *katastrofická*. Katastrofická změna je náhlá, neočekávaná, často života ohrožující. Příklady mohou být nehoda, přírodní katastrofa, zneužívání či smrt v rodině. Dítě, které prošlo takovou změnou, často potřebuje odbornou pomoc.⁹¹

Když změny nastanou, reakcí rodičů bývá snaha skrývat ji před dětmi, nebo ji ignorovat. Dítě pak může změnu prožívat hůř, jelikož si snaží poskládat z útržků přeslechnutých hovorů a dalších detailů ucelený obraz o tom, co se doopravdy stalo. Tyto verze událostí mohou být nereálné a daleko strašidelnější než skutečná událost. Životní změny jsou příležitostmi k osobnímu rozvoji, nejsou-li ignorovány a je-li s nimi správně pracováno.⁹²

Tato kapitola je zaměřená na kritické změny. Pro vývojové změny není nutná zvláštní terapie, neboť jde o nezávažné životní situace. Pro katastrofické změny je biblioterapie vhodná pouze jako doplněk jiné odborné péče. Kritické změny nejsou natolik vážné, nicméně vyžadují spolupráci rodiče nebo opatrovníka s dítětem. Biblioterapie zde poskytuje efektivní nástroj pro pochopení situace a vypořádání se s ní.

⁹¹ Devall, Cahill, 1995, s. 57-58

⁹² Devall, Cahill, 1995, s. 62

3.2.3.1 Knihy s tematikou změny prostředí

Řapka, kočka stěhovavá – Ivona Březinová

Rok vydání: 2017

ISBN: 978-80-00-04861-1

V této knize se holčičce Peřule rozvedli rodiče. Peřula je ve střídavé péči, a tak se každý týden přemísťuje do jednoho nebo druhého domova. Čelí tak problémům se dvěma domovy, dvěma městy, dvěma školami. Situaci jí pomáhá zvládat její kočka Řapka.

„Řapka je kočka domácí, ale především kočka stěhovavá. Proč? Řapka totiž každý týden mění pelíšek a putuje s druhačkou Petrou. Peřula je ve střídavé péči, to znamená, že má po rozvodu rodičů dva domovy. Jeden týden bydlí u maminky, druhý u tatínka. Oba domovy jsou však v jiných městech, a tak má Peřula navíc i dvě školy, dvoje učebnice, různé kroužky a spolužáky. Ale přece jen někdo je pořád s ní, ať cestuje tam, či tam – Řapka. A s tou jde všechno líp!“⁹³

Dva domovy – Šárka Weberová

Rok vydání: 2016

ISBN: 978-80-270-0556-7

Knih je průvodcem rozvodem rodičů nejen pro děti. Příběh vypráví o chlapci, který je po rozvodu ve střídavé péči a má kvůli tomu dva domovy.

„Smyslem knihy Dva domovy je pomoci dětem ve věku od 3 do 6 let zorientovat se v situaci, kdy ony samy nebo jejich kamarádi žijí v rozdělené rodině. Nabízí oporu a cestu, jak objevit radost v nelehkém období, a uvědomit si, že v tom není samo. Obsahuje i tipy pro rodiče, jak s takovou situací zdravě zacházet. Knih je určena také učitelkám a vychovatelům, kteří díky ní můžou otevřít téma rodiny a modelu, kdy dítě nežije se svými rodiči pod jednou střechou, ale má dva domovy – jeden u mámy a jeden u táty.“⁹⁴

Jak bylo malé růžové slůně jednou velmi smutné a jak vše dobře dopadlo – Monika Weitze

Rok vydání: 2005

ISBN: 80-903653-6-1

Malé slůně po stěhování na nové místo prožívá smutek ze ztráty nejlepšího kamaráda.

⁹³ Řapka, kočka stěhovavá, 2017

⁹⁴ Dva domovy, 2016

„Malé růžové slůně Beno mělo nejlepšího přítele Freda. Jednoho dne se Fredova rodina odstěhovala a ti dva se museli rozloučit. Beno byl velmi smutný, nechtěl si už ani hrát. Naštěstí si sova Heuréka věděla rady a malé růžové slůně je opět šťastné...“⁹⁵

Panenka z ebenového dřeva – Ivona Březinová

Rok vydání: 2004

ISBN: 80-252-0067-1

Hrdinka této knihy se s rodinou stěhuje do Afriky. Čelí strachu z nové školy, nových kamarádů, neznámého jazyka.

„Desetiletá Regina odjíždí do rovníkové Afriky. Ale ne na prázdniny, jak byste si snad mysleli. Jede tam s rodiči na celý rok, protože tatínek je odborník na tropické nemoci a získal v Africe práci. Ale co Regina? Bude v Africe chodit do školy? Jak se tam dorozumí? A najde si v cizím a neznámém prostředí kamarády? Jaká dobrodružství tam zažije?“⁹⁶

3.2.3.2 Knihy s tematikou rozvodu

Julie mezi slovy – Petra Dvořáková

Rok vydání: 2013

ISBN: 978-80-7294-966-3

Julie se spolu s mladší sestrou snaží vypořádat s rozvodem svých rodičů a zároveň se snaží sžít s jeho novou partnerkou a jejími dětmi. Kniha se dotýká také problematiky změny prostředí.

„Desetiletá Julie to nemá vůbec jednoduché. Nedávno prožila (stejně jako mnoho dalších dětí) rozvod rodičů a spolu se svou mladší sestrou se právě pokouší sžívat s novou partnerkou svého otce a jejími dětmi.“

Situace je o to komplikovanější, že rozpad původní rodiny je provázen přestěhováním se z Prahy, z prostředí nákupních center, výběrových škol a dalších městských vymožeností, na obyčejnou vesnici, do malé školy mezi holky, které se vůbec nevyznají. Na pozadí příběhu malé Julie před čtenářem vyvstává jakýsi slovník pojmů, které ze světa dospělých mnohdy nechtěně pronikají do světa dětí a mohou je stejně tak trápit jako být zdrojem humorných okamžiků.“⁹⁷

⁹⁵ Jak bylo malé růžové slůně jednou velmi smutné a jak vše dobře dopadlo, 2005

⁹⁶ Panenka z ebenového dřeva, 2004

⁹⁷ Julie mezi slovy, 2013

3.2.3.3 Knihy s tematikou nového sourozence

Anežka se těší na miminko – Lenka Rožnovská

Rok vydání: 2012

ISBN: 978-80-262-0081-9

Anežka čeká na nového sourozence a hlavou se jí honí otázky, které s příchodem nové sestry nebo bratra souvisí.

„Malé Anežce se brzy narodí bráška nebo sestřička. Ale kdy to brzy skončí? A jak se vlastně miminko dostalo mamince do břicha? Takové otázky se honí Anežce hlavou. Kdo jí odpoví? Bude to její nová panenka Janinka? Anebo jí některé otázky zodpovědí tatínek s maminkou? Příběh o Anežce, panence Janince a jednom dlouhém čekání na narození miminka vypráví, jak rodiče malou holčičku připravují na narození sourozence, jak toto období Anežka prožívá, co si představuje a jak se čekání odráží v jejich hrách, v životě v rodině a jak to všechno nakonec proběhlo.“⁹⁸

Já chci taky do školy – Astrid Lindgrenová

Rok vydání: 2011

ISBN: 978-80-00-02803-3

První část knihy vypráví o přijetí nového sourozence a o budování vztahu s ním. Druhá část knihy popisuje zvědavost mladší sestry, když její starší bratr začne chodit do školy.

„Méně známá kniha oblíbené dětské autorky vyšla v edici První čtení a nejmenším čtenářům je určena nejen svou formou, ale především obsahem. Tematicky ji lze rozdělit na dvě menší části, přičemž tu první z nich lze využít zejména pro diskuzi o příchodu nového sourozence do rodiny a následného vztahu dvou, posléze tří dětí. Ve druhé části již první dva sourozenci, Lena a Petr povyrostli. Petr začal chodit do školy a to je pro mladší Lenu lákavá neznámá. Společně se jednoho dne do školy vydají a starší, najednou velmi zodpovědný bráška ukazuje své malé sestřičce, co všechno musí školák zvládnout, umět a učit se.“⁹⁹

⁹⁸ Anežka se těší na miminko, 2012

⁹⁹ Škyříková, 2008

Jak jsem dostal ségru – Blanka Čapková

Rok vydání: 2009

ISBN: 978-80-00-02348-9

Rodiče jedináčka Kuby se rozhodli adoptovat čtyřletou holčičku. Kuba se bojí, že se mu po příchodu nového sourozence už rodiče nebudou věnovat.

„Kuba je chytrý, veselý kluk, chodí do druhé třídy a občas zazlobí. Když jednou přijde ze školy s tím, že ho rozčilená paní učitelka nazvala rozmazleným jedináčkem, rodiče mu prozradí, že už nebude dlouho sám. Bude mít sestřičku ale ne miminko! Alence jsou čtyři rokya rodiče si ji přivezou z dětského domova. To jsou věci! A Kuba najednou neví, jestli se má těšit. Teď se určitě všichni budou točit jen kolem malé ségry!“¹⁰⁰

Ahoj bráško! – Eva Bernardinová

Rok vydání: 2004

ISBN: 80-86695-47-6

Honzovi se narodí sestra, která je ale nevidomá. To mění celé fungování rodiny a Honza má pocit, že už si ho nikdo nevěnuje, protože se všichni věnují pouze jeho sestře.

„Honzík chodí do 2. třídy, je to veselý, rozpustilý kluk, užívá spoustu legrace s tátou a mámou. Společně se všichni těší na narození malého mimina, Honzík doufá, že to bude kluk. Narodí se holčička, Lucinka. Ale co, holka je taky bezva! Po krátkém čase se však zjistí, že holčička nevidí. Život celé rodiny se od základů mění, maminka se uzavírá do sebe, je lítostivá, izoluje se s holčičkou od ostatního světa. Bojí se posměchu a nepřátelství okolí. Ani na Honzika už nemá tolik času. Z nejhoršího pomůže děda s babičkou, ale i pan "Zvoneček", pán z poradny pro nevidomé. Lucinka roste a učí se spoustu nových věcí. Ale Honzík má stále silnější pocit, že jeho už si nikdo nevěnuje, že všichni se věnují jen Lucince. Nebezpečný nápad na sebe nenechá dlouho čekat.“¹⁰¹

¹⁰⁰ Jak jsem dostal ségru, 2009

¹⁰¹ Ahoj bráško!, 2014

3.2.4 Nemoci a postižení

Nemoc a pobyt v nemocnici mohou změnit chování dítěte. Tyto změny se mohou projevat jako problémy se spánkem, noční můry, nadměrné vyžadování pozornosti nebo naopak vyžadování úplné samoty, úzkost z odloučení nebo dokonce pomočování či cucání si palce.¹⁰²

Zdravé dítě si buduje sebevědomí a jistotu se sebou samým ne pouze tím, že je schopen zvládnout určité činnosti a situace, ale také tím, jaké mu dá okolí zpětnou vazbu. Pokud je zpětná vazba pozitivní, dítě se cítí úspěšné a je tak spokojené se svými vlastnostmi a schopnostmi. Pokud je zpětná vazba negativní, dítě hledá skupinu, která ho ocení, tudíž se nezaměřuje pouze na své vlastní pojetí sebe sama, ale hledá ocenění v druhých. Děti, které se s postižením narodily, netrpí automaticky pocitem méněcennosti. Vliv na jejich sebepojetí má to, jak jejich rodiče a okolí vnímají jejich rozdílnost od zdravých dětí. Klinické studie odhalily, že jejich fyzická odlišnost nijak neovlivňuje jejich sebevědomí, ale ovlivňuje je rodičovský a kulturní postoj k jejich vlastnostem. Kvůli tomu postižené dítě může pociťovat frustraci a zklamání z toho, že není schopné vykonat určité činnosti stejně jako jeho vrstevníci.¹⁰³

Biblioterapie může pomoci s vyrovnáním se s takovými problémy, může nabídnout jiný pohled na situaci nebo může dítě ujistit, že není na vše samo a není špatné nechat si pomoci.

¹⁰² Helping your Child Cope with a Hospital Stay or Illness, 2016

¹⁰³ Ittyerah, Kumar, 2016, s. 81-86

Lukáš a profesor Neptun – Petra Štarková

Rok vydání: 2017

ISBN: 978-80-00-04849-9

Kniha je náhledem do života autisty, poukazuje na rysy autismu, vysvětluje, co je pro autisty typické. V závěru knihy je několik stran pro dospělé, kde je vysvětleno, jak se autista projevuje a jak se k němu má přistupovat. Je též možné stáhnout si pracovní listy pro děti.

„Knižka Lukáš a profesor Neptun je o hvězdách, cizích planetách, autismu, a hlavně o Lukášovi. Je mu devět let, dva měsíce a čtyři dny, má rád astronomii a chodí do třetí třídy. Aby se mohl učit s ostatními dětmi, pomáhá mu ve škole asistentka Anetka. Jenže jednoho dne Anetka do školy nedorazí! Co teď? Začíná nejdobrodružnější den v Lukášově životě!“¹⁰⁴

Kocoure, ty se máš – Martina Špinková

Rok vydání: 2016

ISBN: 978-80-88126-18-8

Kniha se především soustředí na zdravotní pomůcky, které dítě často vidí u svých prarodičů, a které v něm vzbuzují zvědavost.

„Chodí člověk po dvou, po čtyřech, anebo po třech? A potřebujeme někdy i kolečka? Strýc Otakar ano, kocour Mates ne. Kdo se má líp? Dospělí se různých pomůcek, s kolečky nebo bez koleček, často bojí. Děti ne. A tak je tato kniha především pro ně.“¹⁰⁵

Řvi potichu, brácho – Ivona Březinová

Rok vydání: 2016

ISBN: 978-80-00-04322-7

Příběh popisuje život autisty, co obnáší péče o něj a jak on sám nahlíží na svět.

„Jeremiáš je jiný. Žije ve světě, který má svá přísná pravidla, ve světě, kde každý den v týdnu má jinou barvu a kde jsou krajíce chleba kulaté. Se světem, v němž žije maminka se sestrou, si příliš nerozumí, nevyzná se v něm. Ale nevadí mu to, má přece ten svůj. Ostatním sice občas připraví horkou chvilku, ale ani milující maminka, ani

¹⁰⁴ Lukáš a profesor, 2017

¹⁰⁵ Kocoure, ty se máš, 2016

dvouvaječné dvojče na něj nedají dopustit. Hlavně aby jim Jeremyho nedali do ústavu, to by nepřežily. ¹⁰⁶

(Ne)obyčejný kluk – Raquel J. Palacio

Rok vydání: 2015

ISBN: 978-80-242-4035-0

Kniha nabízí mnoho pohledů na situaci tělesně postiženého chlapce – jak jeho, tak jeho spolužáků či jeho sestry a jejích kamarádů.

„August se narodil s deformovaným obličejem, který většině lidí z jeho okolí brání dostat se v kontaktu s ním za hranice této nedobrovolné masky. Nyní nastupuje poprvé do školy, rovnou do páté třídy. ¹⁰⁷

Zebry v nemocnici – Marka Milková, Adriana Skálová, Martina Špinková

Rok vydání: 2015

ISBN: 978-80-905809-6-1

Publikace nabízí především pracovní listy, které mají zkrátit a zpříjemnit dlouhé chvíle dítěte během nemoci. Tyto listy jsou doplněny krátkými pohádkami, které jsou dětmi dotvořeny a mohou si s nimi hrát.

„Když je člověk hodně nemocný, tak spí a nemá chuť nic dělat. Ale když je mu líp a musí ještě být v posteli a je malý a neumí si ještě číst dlouhé romány...tak má dlouhou chvíli. Cesta domů nabízí smysluplné a veselé využití takového času nemocným dětem a nejen jim. Snažíme se ukázat, že čas nemoci není jen těžký, ale může být šancí k zastavení se a tvoření toho, na co normálně nemáme čas. ¹⁰⁸

Do stejné řady *Knížka ke čtení, vyrábění a hraní nejen pro nemocné děti* patří také kniha od autorky Adriany Skálové s názvem *Velbloud a Ibis* (rok vydání: 2015, ISBN: 978-80-905809-5-4).

Jak voní týden – Olga Masiuková

Rok vydání: 2014

ISBN: 978-80-00-03803-2

Hrdinka této knihy je zrakově postižená, ale nepotřebuje lítost, jelikož život zvládá s nadhledem.

¹⁰⁶ Řvi potichu, brácho, 2016

¹⁰⁷ (Ne)obyčejný kluk, 2015

¹⁰⁸ Zebry v nemocnici, 2015

„Malá Konstantina je docela obyčejná holčička. Má ráda slova, vůně, vítr ve vlasech a procházky se strýčkem Ríšou. Jenže na svět, který ji tak fascinuje, nevidí. Konstantina ale vše bere s humorem a nadhledem a vůbec neví, proč by ji měl někdo litovat. Barvy si sice tak docela představit neumí, ale dny v týdnu bezpečně pozná podle vůně. Jediné, co by doopravdy chtěla zkusit, je projet se na kole...“¹⁰⁹

Madlenka a brejličky – Lenka Zemanová, Michaela Bergmannová

Rok vydání: 2014

ISBN: 978-80-262-0600-2

Kniha seznamuje dětského čtenáře s procesem kolem zařizování nových brýlí a snaží se vysvětlit, že s brýlemi dítě uvidí svět krásnější.

„Příběh o tom, jak brejličky změni pohled malého člověka na svět kolem něj. Malá Madlenka jednoho dne zjistí, že nevidí dobře to, co kolem ní bylo dřív. Na konci cesty, vedoucí nejprve k očnímu lékaři a poté do prodejny s brýlemi, je svět náhle mnohem jasnější a bohatší. Kniha je určena nejen dětem s brýlemi, ale pro své krásné ilustrace všem, kteří se rádi dívají.“¹¹⁰

Pohádky z nemocnice – Drahomíra Holmannová

Rok vydání: 2014

ISBN: 978-80-87283-92-9

10 pohádek odehrávajících se v nemocnici mají dětským pacientům ulehčit zdejší pobyt a seznámit je s tímto cizím prostředím.

„Strohé bílé místnosti, studené kovové nástroje a přístroje ožívají v jejím pohádkovém světě. Vystrašeným malým pacientům, váhajícím doktorům i sestřičkám zahlceným prací, tentokrát pomáhají nadpřirozené bytosti, které pomáhají k uzdravení, ke štěstí, i k vítězství dobra nad zlem. A zároveň pohádky dětské čtenáře zasvěcují do života nemocnice a do léčení nemocí.“¹¹¹

¹⁰⁹ Jak voní týden, 2014

¹¹⁰ Madlenka a brejličky, 2014

¹¹¹ Pohádky z nemocnice, 2014

Kluk a pes – Ivona Březinová

Rok vydání: 2011

ISBN: 978-80-00-02718-0

Pes César, asistenční pes ve výcviku, od nového školního roku začne chodit do školy s Julinem, chlapcem na invalidním vozíku. Ten je se svým postižením smířen, dokonce se jeho vozík stává prostředkem pro hry. Jeho situace je popsána i z pohledu Césara.

„Ahoj, já jsem Julin! Jsem třeták, je září, a právě mi začíná škola. Do školy nechodím, ale jezdím. Mám rád počítače, závody, psy, a samozřejmě rodiče a kamarády. Jsem obyčejný, myslím, že docela chytrý kluk. - Ahoj, já jsem César! Jsem prvňák, je září, a právě mi začíná škola. Do školy nechodím, ale běhám. Mám rád dobré jídlo, výlety, lidi, a samozřejmě své pány a kamarády. Jsem docela šikovný Julinův osobní asistent. Jsme nejlepší přátelé a společně zvládneme úplně všechno!“¹¹²

¹¹² Kluk a pes, 2011

3.3 Rozhovor s Marcelou Kořínkovou

Paní Marcela Kořínková je už 10 let knihovnicí v oddělení pro děti a mládež v Knihovně Kroměřížska¹¹³. Má středoškolské vzdělání s maturitou a knihovnický kurz, který absolvovala v Moravské zemské knihovně v Brně. Je v naší zemi (podle dostupných zdrojů) nejspíše první knihovnicí, která se aktivně snaží zpopularizovat biblioterapii a rozšířit ji do knihoven a škol.

Jak jste se dozvěděla o biblioterapii?

K biblioterapii jsem se dostala prostřednictvím kroužku Knihomol, který jsem vedla pro čtenářky ve věku od 9 do 13 let zhruba v roce 2011. Čtenářky tam psaly například povídky, také jsem se je ale snažila vzdělávat. Povídky jsme si například o historii literatury pro děti. Během přípravy takové lekce jsem sáhla po knize Lidmily Vášové *Úvod do bibliopedagogiky*, kde byla jedna kapitola věnována biblioterapii – o té jsem do té doby vůbec nevěděla. K té kapitole jsem se musela stále vracet, uchvátilo mě, že knihy mohou mít uzdravovací potenciál.

Jaké biblioterapeutické a další kurzy jste absolvovala?

U nás v republice neexistovala snad žádná kniha o biblioterapii, ze které bych mohla čerpat, takže jsem si veškeré informace získávala spíš přes veřejně přístupné práce studentů. Zaujala mě třeba práce psycholožky Petry Fabinové, která v té době pracovala v hospici v Rajhradě. S ní jsem se později seznámila a měla jsem čest ji pozvat jako lektorku na jeden z mých seminářů, který jsem pak v naší knihovně požádala.

Jinak jsem alespoň četla knihy zaměřené na psychologii a začala jsem si dělat psychoterapeutické kurzy v Tréninkovém a výcvikovém centru Fokus v Bohnicích (Duševní onemocnění u dětí, Komunikace s člověkem s depresí, Práce s klientem s hraniční poruchou osobnosti, Způsoby zvládání obtížných situací s klienty). U paní doktorky Mariny Stejskalové jsem rovněž v Praze absolvovala jednodenní kurz Biblioterapie a arteterapie.

¹¹³ <https://www.knihkm.cz/>

Jak vypadaly počátky Vaší praxe s biblioterapií? Jak je to v současnosti?

Nejdříve jsem začala jako dobrovolník docházet do psychiatrické nemocnice v Kroměříži, kde jsem vždy spolupracovala s psychologem z oddělení, na které jsem docházela. Začínala jsem na gerontologickém oddělení, kde jsem měla skupinku. Pak jsem dostala dospělého jedince jako klienta. Protože pracuju v dětském oddělení v knihovně, je evidentní, že mě baví práce s dětmi, takže jsem zatoužila po práci s dětmi i v psychiatrické nemocnici. Bylo mi to také umožněno. Pracovala jsem jak se skupinkou dětí, tak pak i s jednotlivci. Paní primářka nebo paní psycholožka mi doporučily konkrétního pacienta, kterému by mohla biblioterapie pomoci.

Dřív to fungovalo tak, že jsem psychologovi poslala text, se kterým chci pracovat, a popsala jsem, jakou formou chci s pacientem pracovat. Později jsem si svou praxí byla jistější a psychologové také zjistili, že už nade mnou není potřeba takový dohled. Pak už jen stačilo napsat e-mail s informacemi, jak sezení probíhalo.

V současné době do psychiatrické nemocnice v Kroměříži nedocházím, protože mám každý čtvrtek dopoledne vždycky „ordinační hodiny“ v Knihovně Kroměřížska. Může ke mně přijít kdokoliv, nemusí být ani čtenářem knihovny. Knihovna to začala poskytovat jako další ze svých služeb pro veřejnost. Přípravu dělám ve svém volném čase, nemám tedy bohužel čas docházet ještě do psychiatrické nemocnice, ale pevně věřím, že se tam zase jednou vrátím.

Jak byste biblioterapii definovala?

Na internetu je několik různých definic. Myslím, že jedna konkrétní neexistuje. Já vždy zdůrazňuji, že biblioterapie je **podpůrná** léčebná metoda. Biblioterapie je jedna z řady pomocných terapií jako je arteterapie, canisterapie, dramaterapie, muzikoterapie – jde tedy o podpůrnou léčbu. Ze zpětné vazby od psychologů vím, že pomáhá. Je tu důležitá ta role biblioTERAPEUTA, který se s klientem pobaví o daném textu. Ne všichni dokáží číst mezi řádky a přijít na to, co mi chce text říct, proto potřebují vedení, pomoc. Často mi někdo říká „My také chodíme předčítat,“ ale tady musím zdůraznit, že předčítání **není** biblioterapie. Proto je tam to slovo terapie, má tam být ta osoba, která s klientem pracuje a pomáhá mu se léčit.

Jaké jsou druhy biblioterapie?

Biblioterapie je spousta druhů a poddruhů, jako například imagoterapie, poetoterapie, skazkoterapie, hagioterapie... Také se biblioterapie dělí na takzvanou aktivní a vývojovou. Vývojová je v podstatě ta preventivní, nejjednodušší forma. V aktivní biblioterapii se pacient zapojuje aktivně sám tím, že píše. Při biblioterapii se dá s textem pracovat různými způsoby. Například Benjamin Rush, který byl psychiatrem v Americe v době války za nezávislost, pracoval s texty tak, že nechal klienty, aby se text naučili zpaměti nebo aby ho několikrát opisovali. Já nechávám klienty pracovat s texty třeba i výtvarně.

Pánovi, který si myslel, že se mu nikdy nic v životě nepovedlo, jsem přečetla příběh o stromu (*Strom a pleva*), poté jsem mu dala dva obrázky, jeden s krásným, živým stromem, další s ošklivým, mrtvým. Dala jsem mu červená kolečka, která měl s životními úspěchy nalepit na krásný strom; a zelená kolečka, která měl s životními neúspěchy nalepit na mrtvý strom. Nakonec měl na živém stromu asi 8 červených koleček a na mrtvém pouze 4. Řekl mi, že si teprve až s tímhle vizuálním zobrazením uvědomil, že svůj život doopravdy tolik nepromarnil.

S texty se dá opravdu pracovat nejrozmanitějšími způsoby.

Jak takové sezení probíhá?

Nikdy nevím, s jakým problémem klient přijde na první sezení, takže si napoprvé žádný text nepřipravuji. Většinou začínám tím, že se představím, poté jim zdůrazním, že ctím něco jako „lékařské tajemství“. Když na seminářích uvádím příklady z praxe, vždy změním jména, nezveřejním identitu. Pak se mi představí klient, a čím víc mi toho řekne, tím vhodnější text já mohu najít. Další sezení začnu tím, jak se klient cítí, jak se měl přes víkend, co zažil, dělal. Poté řeknu, jaký text jsem vybrala, přečtu ho a po přečtení se o něm bavíme. Zjišťuji, jestli klient text pochopil, jak ho pochopil, co ho na něm zaujalo. Cílem je vždy, aby si uvědomil, proč jsem právě tento text vybrala a aby si z něj odnesl ponaučení, návod, radu, jiný úhel pohledu na svůj problém, ujištění, že v situaci, v jaké se nachází, není sám apod. Následně mu k textu dám třeba nějaké pracovní listy na práci doma. Na následujícím sezení pracujeme s tím, co klient doma zpracoval, já přečtu další text a cyklus se opakuje.

Pracujete s jednotlivci, skupinkami? Raději pracujete s dětmi nebo dospělými?

Mám zkušenosti právě jak s těmi skupinkami, tak s individuálními pacienty, jak s dětmi, tak s dospělými, se seniory, s pacienty s různými psychologickými onemocněními. V současné době už skupinky nedělám. V praxi jsem zjistila, že nemají takový efekt jako práce s jednotlivcem. Na skupinová sezení jednou nepřijde jeden člověk, pak nepřijdou dva, pak přijdou pro změnu všichni, ale už neví, co se dělo na předchozím sezení... Jedna paní z takové skupinky mě požádala, jestli by ke mně mohla chodit individuálně – když byla ve skupině, nemluvila o žádném problému, četli jsme pouze nějaké motivační texty. Když se mnou byla sama, řešily jsme stále nějaké závažné problémy. I ze zpětné vazby psychologů vím, že ta individuální sezení pomáhají daleko více.

Ačkoliv je mi jedno, jestli pracuji s dospělými nebo dětmi, tak musím říci, že k dětem mám blíž. Děti jsou daleko tvárnější a mám daleko více možností, jak s nimi pracovat. Velmi dobře se s nimi pracuje například prostřednictvím dětských příběhů. Mám pocit, že děti se s postavou v knize dokáží lépe ztotožnit než dospělý člověk.

Čím se ta práce s dětmi odlišuje od práce s dospělými? V čem je specifická?

Řekla bych, že možná důvěrou. Dospělý člověk spíš váží slova, než něco řekne. Dítě vše řekne naplno, nebojí se. Děti také ten text dokáží na sebe doopravdy napasovat, dokáží si představit sebe sama v daném příběhu. Ráda s nimi dělám to, že jim přečtu příběh a zeptám se „Kým bys chtěl v tom textu být? Co bys poradil tomu klukovi, který má stejný problém?“ Pak se zeptám, zda on sám už zkusil to, co poradil postavě z pohádky a pokud ne, tak proč to ne. Pak můžeme pracovat na tom, jak toho docílit a hledáme způsoby, jak trápení změnit.

S jakými problémy se nejčastěji u klientů setkáváte?

Měla jsem dětské pacienty ve skupinkách v psychiatrické nemocnici. Takže jsem tam měla děti převážně s hyperaktivitou, poruchami chování. Pracovala jsem ale také s dětmi individuálně. Docházela jsem třeba za slečnou, která se sebepoškozovala kvůli špatným rodinným podmínkám a sama sebe obviňovala, že to neumí zvládnout a následně se fyzicky trestala.

Máte zkušenost s tím, že by někomu biblioterapie výrazně pomohla?

U šestnáctiletého kluka jsem použila skazkoterapii, pohádkoterapii. Nemyslím teď klasické pohádky od Erbena, Němcové, ale já považuji za tu pohádkoterapii vlastně jakoukoliv dětskou literaturu. Chlapec trpěl tím, že v osmi letech našel tělo své maminky, která spáchala sebevraždu. Od té doby nemluvil, nesmál se, stranil se všech lidí, trpěl totální ztrátou sebevědomí. Našla jsem pro něj vhodnou knihu Moniky Weitze *Jak bylo malé růžové slůně jednou velmi smutné a jak vše dobře dopadlo*. Zaměřila jsem se hlavně na dva odstavce, které na něj doopravdy seděly. Také přesně na ně při čtení reagoval. Dále jsem pokračovala textem o stařence, která měla sto let a byla neuvěřitelně vitální a rozesmátá (*Norma a dobré události*). Lidé se ptali, jak to dokáže. Řekla jim na to, že si každý den zapisuje, čemu se přes den zasmála. Toho jsem využila, koupila jsem mu notýsek, propisku a poprosila jsem ho, aby mi tak každý den napsal jeden důvod, proč pozvedl koutky úst. On ten úkol plnil opravdu poctivě a začal být komunikativnější. Nakonec jsem mu přečetla příběh o osamoceném uhlíku (*Osamělý uhlík*), který když vyskočil z ohně, tak začal osamocený skomírat. Když byl pak vrácen do ohně, tak se znova rozdmýchal a začal hořet s těmi jeho jakoby kamarády uhlíky... Byl to velice vnímavý a inteligentní mladík a texty u něj skutečně zabraly. Začal zapojovat do kolektivu, začal se víc usmívat. Možná tomu klukovi také pomohlo, že jsem nebyla „bílý plášť“, ale prostě jen „teta“, která za ním chodila.

Jaké další účinky biblioterapie ještě pozorujete? (Mimo uvědomění si problému, řešení problému apod.)

V současné době ke mně dochází jedenáctiletý chlapec, jehož diagnóza je ADHD. Má potíže s neposedností a nesoustředěností. Využila jsem v práci s ním knihu Susan Yarney *Povím vám o ADHD*. Píše v ní o chlapci, který má stejnou diagnózu. V knize jsou ilustrovány každodenní situace, které hlavní postava zažívá. Na základě jeho příběhu s chlapcem probíráme, proč dělá stejné věci jako ta postava z knihy; jestli ví, zda je to dobře, nebo špatně; jestli ví, že to pro okolí může být obtěžující; jestli by třeba maminku mohl v klidu nechat naobědvat, když ho o to žádá apod. Biblioterapie ho ADHD nezbaví, nicméně si díky ní už také něco o svém chování a jeho následcích uvědomil. Jeho maminka mě po dvouměsíční pauze znovu požádala, jestli bych se jejího syna mohla opět ujmout, protože mu sezení dělala velice dobře. Velmi ráda jsem jí vyšla vstříc. Chlapec se mi svěřil, že se vždy těší na relaxaci, tak mu ji dopřávám. Pracuji s příběhy z knížky Else

Müllerové *Příběhy z měsíční houpačky*. S údivem sleduji, jak se tak neposedné dítě dokáže třeba i na dvacet minut uprostřed dne zklidnit. Pokud má po skončení relaxace na to náladu, ještě namaluje obrázek k textu tak, aby jím vyjádřil své pocity.

Pořádáte přednášky o biblioterapii?

Ano, Knihovna Kroměřížska pořádala tři přednášky, kam jsem si pozvala i jiné lektory (např. Pavla Svobodu, který vyučuje poetoterapii na Univerzitě Palackého v Olomouci, psycholožku Petru Fabinovou z Hospice sv. Josefa v Rajhradě, psychologa a rodinného terapeuta Jiřího Chválu z Benešova). Měla jsem dva čtyřhodinové semináře v Národní knihovně a jeden ve Vědecké knihovně v Olomouci. Zájem byl i z jiných českých měst, ale nemůžu z časových důvodů všechny nabídky přijímat.

Je v našem vzdělávacím systému prostor pro biblioterapii?

Myslím si, že ano. Již několik let přednáším biblioterapii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v rámci předmětu Bezbariérová knihovna, kde mě o spolupráci požádala Mgr. Helena Hubatková Selucká. Oslovili mě také z Univerzity Karlovy, tak snad se o své zkušenosti se studenty podělím i tam. Navázala se mnou kontakt také Vědecká studijní knihovna v Plzni, kde začali s biblioterapií, dokonce na tento projekt dostali peníze. Také vím, že knihovna Jiřího Mahena v Brně nějakou formou s biblioterapií pracuje.

Muzikoterapii, arteterapii, dramaterapii tady zná každý, pracuje s nimi spousta lidí. Biblioterapie je ale u nás pořád takovou Popelkou. Tak říkám: „Pojďme z ní udělat princeznu.“

4 Závěr

Biblioterapie není v naší zemi ještě obecně známá, čemuž svědčí nejen nedostatek vzdělávací literatury na toto téma, ale také nedostatek literatury, která je prvoplánově psaná za tímto účelem. V zahraničí existuje silná tradice dětských knih, které se zabírají nepříjemnými tématy, nicméně ty zatím nejsou ve větší míře překládány pro náš trh. Z bibliografické rešerše vyplynulo že velké množství dostupných knih v českém jazyce pochází od českých autorů. Výjimkou byly knihy s tematikou smrti. Dostupnost současných knih (vydaných v letech 2010-2018) s tematikou šikany je nedostatečná, na toto téma existuje větší množství vzdělávacích textů a průvodců pro rodiče a učitele; tematika xenofobie a rasismu je na našem trhu téměř nedostupná.

Při zpracování této bakalářské práce jsme zjistili jsem zjistila, že nedostačující je i vzdělávací literatura pro zájemce o biblioterapii. Ve velkém množství českých publikací je biblioterapii věnována jedna kapitola. S tímto problémem se setkala i paní Marcela Kořínková při snaze vzdělávat se v biblioterapii. Pro informace jsme museli využít polských knih v originále. Výjimkou je kniha *Příběhy, které léčí* od Marie Molické. polské autorky, která je přímo zaměřená na pohádky pro využití ve fabuloterapii.

V rozhovoru s paní Marcelou Kořínkovou jsme zjistili, jak se člověk bez psychologického, terapeutického či lékařského vzdělání může v biblioterapii vzdělávat a rozvíjet. Dále jsme zjistili, jak probíhá biblioterapeutické sezení, jakou roli má terapeut, jakou roli má klient a jaké doplňující aktivity můžeme při biblioterapii využít.

Z rozhovoru vyplynulo, že se biblioterapii na našem území blýská na lepší časy. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně probíhá výuka předmětu Bezbariérová knihovna, Univerzita Karlova paní Kořínkovou také oslovila s nabídkou na spolupráci. Zároveň knihovny podporují aktivity knihovníků, kteří se pokoušejí zavést biblioterapii na svých pracovištích pro širší veřejnost.

Cílem této práce bylo nejen poskytnout zájemcům o biblioterapii informační zdroj teoretický, ale zároveň utvořit seznam literatury, která je vhodná k použití pro terapii u dětských čtenářů. Cíle práce se podařilo splnit

Biblioterapie se jeví jako metoda se skvělým potenciálem. Představuje knihy nejen jako prostředek získávání informací, ale také jako prostředek ke zlepšení psychického stavu jedince.

5 Seznam použité literatury

- Ahoj bráško!. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ahoj-brasko-12342>
- Anna a Anička. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/anna-a-anicka-o-zivote-na-zacatku-a-na-konci-344883>
- Anežka se těší na miminko. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/anezka-se-tesi-na-miminko-138197>
- ARIÈS, Philippe. Odkrywanie dzieciństwa. Historia dzieciństwa: dziecko i rodzina w dawnych czasach. Gdańsk: Marabut, 1995. ISBN 83-85893-26-1.
- BORECKA, Irena. Biblioterapia: teoria i praktyka ; poradnik. Warszawa: Wydawn. SBP, 2001. ISBN 83-876-2961-8. **(2001a)**
- BORECKA, Irena. Biblioterapia formą terapii pedagogicznej. Wałbrzych: Wydaw. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2001, s. 13-14. ISBN 83-88425-35-8. **(2001b)**
- Co je to šikana?. Minimalizace šikany [online]. Kladno: AISIS [cit. 2018-07-04]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-do-zvedet/informace-o-sikane/192-co-je-to-sikana>
- Deník třídního otłoukánka. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/denik-tridniho-otloukanka-216107>
- DEVALL, Esther L. a Betsy J. CAHILL. Addressing children's life changes in the early childhood curriculum. Early Childhood Education Journal. 1995, **23**(2), 57-62. DOI: 10.1007/BF02353394. ISSN 1082-3301. Dostupné také z: <http://link.springer.com/10.1007/BF02353394>
- Devět kroků při řešení šikany. Minimalizace šikany [online]. Kladno: AISIS [cit. 2018-07-04]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-do-zvedet/co-muze-udelat-skola/203-devet-kroku>
- Děti truchlí jinak. Umírání.cz [online]. Cesta domů, 2015, 21. 9. 2015 [cit. 2018-05-31]. Dostupné z: <http://www.umirani.cz/rady-a-informace/deti-truchli-jinak>

- Dva domovy. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dva-domovy-321995>
- FROMM, Emily a Lisa MILBRAND. How to Talk to Your Kids About Racism and Intolerance. Parents.com [online]. [cit. 2018-07-04]. Dostupné z: <https://www.parents.com/parenting/better-parenting/teaching-tolerance/racism-qa/>
- Helping your Child Cope with a Hospital Stay or Illness. Monroe Carell Jr Children's Hospital at Vanderbilt [online]. Vanderbilt, 2016 [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: <https://www.childrenshospital.vanderbilt.org/guide.php?mid=9645>
- HOLOUBKOVÁ, Hana, Jana MACHALOVÁ, Miroslav BLAŽEK, Stanislavá MIDRLOVÁ a Lenka ŠATAVOVÁ. Biblioterapie. Inflow [online]. 2008, 17.3. 2008, I. (příloha 6) [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: http://www.inflow.cz/files/inflowpriloha/Priloha6_2008.pdf
- CHALOUPKA, Otakar a Vladimír NEZKUSIL. Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury I. Praha: Albatros, 1973.
- CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VONDRÁČEK. Kontury české literatury pro děti a mládež. 2. vydání. Praha: Albatros, 1984
- ITTYERAH, Miriam a Nimisha KUMAR. The Actual and Ideal Self-concept in Disabled Children, Adolescents and Adults. Psychology and Developing Societies. 2016, 19(1), 81-112. DOI: 10.1177/097133360701900104. ISSN 0971-3336. Dostupné také z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/097133360701900104>
- Jak bylo malé růžové slůně jednou velmi smutné a jak vše dobře dopadlo. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/jak-bylo-male-ruzove-slune-jednou-velmi-smutne-a-jak-vse-dobre-dopadlo-96294>
- Jak jsem dostal ségru. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/jak-jsem-dostal-segru-83429>
- Jak přežít šikanování. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 18-06-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/jak-prezit-sikanovani-282155>
- Jak voní týden. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/jak-voni-tyden-229346>
- Já se nechtěl stěhovat. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ja-se-nechtel-stehovat-49737>

- Jednu jí vrazím!. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/jednu-ji-vrazim-87002>
- Je smrt jako duha?. Cesta domů [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <https://www.cestadomu.cz/publikace/je-smrt-jako-duha>
- Julie mezi slovy. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/julie-mezi-slovy-166900>
- Kačka, Smrt' a tulipán. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-05-31]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/kacka-smrt-a-tulipan-198251>
- Když Dinosaurům někdo umře. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-06-03]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/kdyz-dinosaurum-nekdo-umre-42333>
- Kluk a pes. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/kluk-a-pes-71669>
- Kocoure, ty se máš. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/kocoure-ty-se-mas-321832>
- KULKA, Jiří. Psychologie umění. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2329-7.
- Lukáš a profesor. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ma-to-hacek-lukas-a-profesor-neptun-359399>
- Madlenka a brejličky. Portál [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://obchod.portal.cz/detska-literatura/madlenka-a-brejlicky/>
- MOLICKA, Maria. Příběhy, které léčí. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-203-4.
- Můj anděl se umí prát. Kosmas [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/194853/muj-andel-se-umi-prat/>
- MÜLLER, Oldřich. Terapie ve speciální pedagogice. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4172-7.
- Návštěva malé smrti. Baobab-Books.net [online]. Baosvět, 2013 [cit. 2018-05-31]. Dostupné z: <http://www.baobab-books.net/navsteva-male-smrti>
- (Ne)obyčejný kluk. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ne-obycejny-kluk-167162>

- O modrém kocourkovi. Neoluxor [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://neoluxor.cz/detske/o-modrem-kocourkovi--35436/>
- O smrti smrt'oucí. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/o-smrti-smrtouci-296049>
- Panenka z ebenového dřeva. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/panenka-z-ebenoveho-dreva-25962>
- PILARČÍKOVÁ-HÝBALOVÁ, Slávka. Biblioterapia. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Slávka Pilarčíková- Hýbalová, 1997. 24-25 s.
- Počkej, milá smrti. Kosmas [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/194853/muj-andel-se-umi-prat/>
- Pohádky z nemocnice. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/pohadky-z-nemocnice-220818>
- POLÍNEK, Martin Dominik. Skazkoterapie a intervence agresivních projevů u dětí. Arteterapie: časopis české arteterapeutické asociace se zaměřením na arteterapii, artefiletiku, muzikoterapii a dramaterapii. Roč. 2013, č. 33 (2013). ISSN 1214-4460
- První kniha pro děti. Ptejte se knihovny [online]. Národní knihovna ČR, 2015 [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/prvni-kniha-pro-deti-6>
- Řvi potichu, brácho. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/rvi-potichu-bracho-295842>
- SALINGER, Jerome David. Kdo chytá v žitě. Vyd. 8., V Knižním klubu 2. Praha: Knižní klub, 2010. ISBN 978-80-242-2678-1.
- Sešit pro děti, kterým někdo zemřel - Jindřiška Prokopová, Martin Loučka. Knihupectví Artmap [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <https://bookstore.artmap.cz/cs/3865-sesit-pro-deti-kterym-nekdo-zemrel-jindriska-prokopova-martin-loucka>
- Slon v pokoji: O smrti a zármutku pro dospívající. Cesta domů [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <https://www.cestadomu.cz/publikace/slon-v-pokoji>
- SVOBODA, Pavel. Biblioterapie. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2013. ISBN 978-80-244-3684-5. 10 s.

- SVOBODA, Pavel. Poetoterapie. Olomouc : UP, 2007. 187 s. ISBN 978-80-244-1682-3
- ŠKYŘÍKOVÁ, Zuzana. Já chci taky do školy. Bibliohelp.cz [online]. 2009 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.bibliohelp.cz/knihy/ja-chci-taky-do-skoly>
- TOMASIK, Ewa. Zagadnienia pedagogiki specjalnej w literaturze. Przewodnik bibliograficzny, cz. 1. Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiki specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 1992, s. 114. ISBN 83-87079-30-8.)
- Ťapka, kočka stěhovavá. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ma-to-hacek-tapka-kocka-stehovava-359465>
- URBANOVÁ, Svatava. Meandry a metamorfózy dětské literatury. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-719-8548-1.
- Útek Kryšpína N. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/utek-kryspina-n-230942>
- VALENTA, Zdeněk. Česká a světová literatura pro děti. Studijní opora katedry preprimárního a primárního vzdělávání [online]. Ústí nad Labem: pedagogická fakulta Univerzity J.E.Purkyně [cit. 2018-04-30]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1061718-Ceska-a-svetova-literatura-pro-deti.html>
- Volání netvora. Wikipedie: Otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2018-05-31]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vol%C3%A1n%C3%AD_netvora
- Xenofobie a rasismus – charakteristika. NICM – Národní informační centrum pro mládež [online]. 2018 [cit. 2018-07-04]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/xenofobie-a-rasismus-charakteristika>
- Zebry v nemocnici. Kosmas [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/209336/zebry-v-nemocnici/>
- Zpívající kuchyň. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zpivajici-kuchyn-173395>
- Ztráta blízké osoby. Umírání.cz [online]. Cesta domů, 2016, 8. 6. 2016 [cit. 2018-05-31]. Dostupné z: <http://www.umirani.cz/rady-a-informace/deti-truchli-jinak>
- Žabák a cizinec. Databazeknih.cz: ... Váš knižní svět [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zabak-a-cizinec-202932>

6 Příloha

Seznam biblioterapeutické literatury

Smrt, ztráta blízkého

- *Je smrt jako duha? – Jeanette Bresson Ladegaard Knox*
KNOX, Jeanette Bresson Ladegaard. Je smrt jako duha?. V Praze: Cesta domů, 2017. Bludiště (Cesta domů). ISBN 978-80-88126-31-7.
- *O smrti smrt'oucí – Pernilla Stalfelt*
STALFELT, Pernilla. O smrti smrt'oucí. Praha: Cesta domů, 2016. Bludiště (Cesta domů). ISBN 978-80-88126-10-2.
- *Sešit pro děti, kterým někdo zemřel – Martin Loučka, Jindřiška Prokopová, Petra Josefína Stibitzová*
LOUČKA, Martin, Jindřiška PROKOPOVÁ a Petra Josefína STIBIZOVÁ. Sešit pro děti, kterým někdo zemřel. Praha: Cesta domů, 2016. ISBN 978-80-88126-19-5.
- *Slon v pokoji – Earl A. Grollman*
GROLLMAN, Earl A. Slon v pokoji: o smrti a zármutku pro dospívající. Praha: Cesta domů, 2016. ISBN 978-80-88126-13-3.
- *Anna a Anička – Martina Špinková*
ŠPINKOVÁ, Martina. Anna a Anička: o životě na začátku a na konci. 2. vydání. Praha: Cesta domů, 2015. Bludiště (Cesta domů). ISBN 978-80-905809-8-5.
- *Kačka, Smrt' a tulipán – Wolf Erlbruch*
ERLBRUCH, Wolf. Kačka, Smrt' a tulipán. 1. vydání. Martin: Slniečkovo, 2013. ISBN 978-80-89314-26-3.
- *Návštěva malé smrti – Kitty Crowther*
CROWTHER, Kirry. Návštěva malé smrti. 1. vydání. Praha: Baobab, 2013. ISBN 978-80-87060-67-4.
- *Počkej, milá smrti – Kateřina Sušková*
SUŠKOVÁ, Kateřina. Počkej, milá smrti. 1. vydání. Řevnice: Arbor vitae, 2013, ISBN 978-80-7467-062-6.

- *Volání netvora – Patrick Ness, Siobhan Dowd*
NESS, Patrick a Siobhan DOWD. Volání netvora. Brno: Jota, 2012. ISBN 978-80-7462-151-2.
- *Když Dinosaurům někdo umře – Laurie Raskin Brown, Marc Brown*
BROWN, Laurene Raskin a Marc, BROWN. Když Dinosaurům někdo umře. 1. vydání. Praha: Cesta domů, 2010. ISBN 978-80-904516-0-5

Šikana, xenofobie, rasismus

Tematika šikana

- *Jak přežít šikanování – Aija Mayrock*
MAYROCK, Aija. Jak přežít šikanování. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1006-1.
- *Můj anděl se umí prát – Roman Brat*
BRAT, Roman. Můj anděl se umí prát. Brno: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0367-8.
- *Útěk Kryšpína N. – Ivona Březinová*
BŘEZINOVÁ, Ivona. Útěk Kryšpína N. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03712-7.
- *Deník třídního otloukánka – Eric Kahn Gale*
GALE, Eric Kahn. Deník třídního otloukánka, aneb, Jak jsem zvítězil nad šikanou. Brno: Jota, 2013. ISBN 978-80-7462-381-3.
- *Zpívající kuchyň – Blanka Čapková*
ČAPKOVÁ, Blanka. Zpívající kuchyň. Praha: Albatros, 2013. Třetí čtení. ISBN 978-80-00-03148-4.
- *Já se nechtěl stěhovat! – Daniela Krolupperová*
KROLUPPEROVÁ, Daniela. Já se nechtěl stěhovat!. Praha: Mladá fronta, 2010. Už umím číst. ISBN 978-80-204-2328-3.
- *Jednu jí vrazím! – Elisabeth Zöllner*
ZÖLLER, Elisabeth. Jednu jí vrazím!. Líbeznice: Víkend, 2007. ISBN 978-80-7222-434-0.

Tematika xenofobie a rasismus

- *Žabák a cizinec – Max Velthuis*
VELTHUIJS, Max. Žabák a cizinec. Praha: Sloart, 2005. ISBN 80-720-9698-2.

- *O modrém kocourkovi – Marika Hellstrom-Kennedy / Zdeněk Miler*
HELLSTROM-KENNEDY, Marika. O modrém kocourkovi. Praha: Ottovo nakladatelství, divize Cesty, 2002. ISBN 80-718-1717-1.

Změna v rodině, změna prostředí

Tematika změny prostředí

- *Ťapka, kočka stěhovavá – Ivona Březinová*
BŘEZINOVÁ, Ivona. Ťapka, kočka stěhovavá. Praha: Albatros, 2017. Má to háček. ISBN 978-80-00-04861-1.
- *Dva domovy – Šárka Weberová*
WEBEROVÁ, Šárka. Dva domovy: laskavý průvodce pro děti po rozchodu rodičů. Praha: True Self, 2016. ISBN 978-80-270-0556-7.
- *Jak bylo malé růžové slůně jednou velmi smutné a jak vše dobře dopadlo – Monika Weitze*
WEITZE, Monika. Jak bylo malé růžové slůně jednou velmi smutné a jak vše dobře dopadlo. Praha: Thovt, 2005. ISBN 80-903-6536-1.
- *Panenka z ebenového dřeva – Ivona Březinová*
BŘEZINOVÁ, Ivona. Panenka z ebenového dřeva. Praha: Egmont ČR, 2004. ISBN 80-252-0067-1.

Tematika rozvodu

- *Julie mezi slovy – Petra Dvořáková*
DVOŘÁKOVÁ, Petra. Julie mezi slovy. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-966-3.

Tematika nového sourozence

- *Anežka se těší na miminko – Lenka Rožnovská*
ROŽNOVSKÁ, Lenka. Anežka se těší na miminko. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0081-9.
- *Já chci taky do školy – Astrid Lindgrenová*
LINDGREN, Astrid. Já chci taky do školy. 2. vyd. Praha: Albatros, 2011. První čtení (Albatros). ISBN 978-80-00-02803-3.
- *Jak jsem dostal ségru – Blanka Čapková*
ČAPKOVÁ, Blanka. Jak jsem dostal ségru. 1. vyd. Praha: Albatros, 2009. Druhé čtení (Albatros). ISBN 978-80-00-02348-9.

- *Ahoj bráško!* – Eva Bernardinová
BERNARDINOVÁ, Eva. Ahoj bráško!. Praha: Rodiče, 2004. ISBN 80-86695-47-6.

Nemoci a postižení

- *Lukáš a profesor Neptun* – Petra Štarková
ŠTARKOVÁ, Petra. Lukáš a profesor Neptun. 1. vydání. Praha: Albatros, 2017. ISBN 978-80-00-04849-9.
- *Kocouře, ty se máš* – Martina Špinková
ŠPINKOVÁ, Martina. Kocouře, ty se máš. Praha: Cesta domů, 2016. Bludiště (Cesta domů). ISBN 978-80-88126-18-8.
- *Řvi potichu, brácho* – Ivona Březinová
BŘEZINOVÁ, Ivona. Řvi potichu, brácho. Praha: Albatros, 2016. ISBN 978-80-00-04322-7.
- *(Ne)obyčejný kluk* – Raquel J. Palacio
PALACIO, R. J. (Ne)obyčejný kluk. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-242-4035-0.
- *Zebry v nemocnici* – Marka Mílková, Adriana Skálová, Martina Špinková
MÍKOVÁ, Marka. Zebry v nemocnici: knížka ke čtení, vyrábění a hraní nejen pro nemocné děti. V Praze: Cesta domů, 2015. Bludiště (Cesta domů). ISBN 978-80-905809-6-1.
- *Jak voní týden* – Olga Masiuková
MASIUK, Olga. Jak voní týden. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03803-2.
- *Madlenka a brejličky* – Lenka Zemanová, Michaela Bergmannová
ZEMANOVÁ, Lenka. Madlenka a brejličky. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0600-2.
- *Pohádky z nemocnice* – Drahomíra Holmannová
HOLMANNOVÁ, Dráža. Pohádky z nemocnice. Praha: Balt-East, 2014. ISBN 978-80-87283-92-9.
- *Kluk a pes* – Ivona Březinová
BŘEZINOVÁ, Ivona. Kluk a pes. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02718-0.